

<http://www.jyu.fi/library/tutkielmat/> 195/

VAMMAINEN LAPSI YLEISOPETUKSESSA: VANHEMPIEN KOKEMUKSIA

Satu Huhtamäki

**Erityispedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Kevät 1997
Erityispedagogiikan laitos
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Huhtamäki, Satu

Vammaisen lapsi yleisopetuksessa: vanhempien kokemuksia / Satu Huhtamäki

Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto, erityispedagogiikan laitos, 1997, 63 s.

Pro gradu -tutkielma

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää vanhempien kokemuksia vammaisten lasten yleisopetussijoituksesta. Tämän ongelman ratkaisemiseksi vanhemmilta kysyttiin heidän kokemuksia sijoitusprosessista, odotuksia ja niiden toteutumista, tyytyväisyyttä sekä yleistä asennoitumista vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen. Tutkimus tehtiin laadullisen tutkimuksen menetelmiä; haastattelua ja havainnointia käyttäen sekä valmiita dokumentteja hyödyntäen. Tämä tutkimus kuului Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksen integraatio -projektiin.

Tutkimukseen osallistui kahdeksan vammaisen lapsen vanhempaa. Lapsista kuusi oli poikia ja kaksi tyttöä. He olivat iältään 7 - 11-vuotiaita. Yleisopetuksessa he olivat olleet viidestä kuukaudesta neljään vuoteen ja seitsemään kuukauteen. Kuudella lapsella oli Downin syndrooma, yhdellä Spielmeier-Vogtin oireyhtymä ja yhdellä diagnoosina oli MBD. Lapset asuivat eri puolilla Suomea. Vanhemmista haastatteluun osallistui neljässä tapauksessa äiti ja isä ja neljässä äiti.

Tämän tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi nousi vanhempien tyytyväisyys sijoitukseen. Vanhempien myönteisiin kokemuksiin vaikutti se, että heidän toiveet olivat pääasiassa toteutuneet ja osittain esim. akateemisissa aineissa ylittyneet. Lisäksi vanhempien tyytyväisyyteen vaikutti lapsen tyytyväisyys sekä sijoituksen tuomat hyödyt. Tyytyväisyys ilmeni vanhempien uskona lapsensa tulevaisuuteen sekä myönteisenä asennoitumisena vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen. Toiseksi merkittäväksi tulokseksi nousi vanhempien kielteiset kokemukset sijoitusprosessista. Vanhempien kokemuksiin vaikutti erityisesti viranomaisten kielteinen asennoituminen sijoitukseen.

Hakusanat: vammaisen, yleisopetus, vanhempien kokemukset

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	2
1.1 Tutkimukselliset lähtökohdat	2
1.2. Tutkimusongelmat	13
2 TUTKIMUSMENETELMÄ	14
3 TAPAUSKUVAUKSET	19
3. 1 Tapaus Kati: ei eristettyä elämää	19
3. 2 Tapaus Niklas: vanhempien satsaus kannattaa	26
3. 3 Tapaus Henri: yhteistyöllä onnistutaan	32
3. 4 Tapaus Juha: muiden mukaan vaan	38
3. 5 Tapaus Toni: kylällä kiusattaisiin	43
3. 6 Tapaus Reetta: oikeustaistelun jälkeen	47
3. 7 Tapaus Jukka: käytännön sanelemaa	51
3. 8 Tapaus Jaakko: onnistumisesta epäonnistumiseen	55
JOHTOPÄÄTÖKSET	58
LÄHTEET	62

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimukselliset lähtökohdat

Vanhempien osuus vammaisten lasten yleisopetussijoituksessa on merkittävä. Halutessaan sijoittaa lapsensa yleisopetusluokkaan vanhemmat tarvitsevat tietoa ja tukea. Suomessa vammaisten, erityisesti kehitysvammaisten lasten yleisopetussijoitukset ovat vielä niin vähäisiä, että kokemukset ja käytännöt ovat hyvin erilaisia. Vanhemmat ovatkin koulusijoitusta miettiessään aika yksin. Vanhempien toiveet ja mielipiteet ovat tärkeitä vammaisten lasten koulusijoitusta mietittäessä. Vanhempien rooli lapsen ollessa yleisopetusluokalla jatkuu tärkeänä. Heidän tietonsa lapsesta ja lapsen oppimisesta ovat tarpeellisia opettajalle ja avustajalle sekä muille yhteistyökumppaneille.

Vammaisten oppilaiden yleisopetussijoitusta ja vanhempien kokemuksia sijoituksesta on tutkittu pääasiassa Pohjois-Amerikassa. Suomessa tämän alueen tutkimusta on hyvin vähän ja niissä ei ole kartoitettu vanhempien kokemuksia lainkaan. Vammaisen oppilaan yleisopetussijoituksen onnistumiseksi tarvitaan kuitenkin tutkimustietoa kaikilta osa-alueilta. Vanhempien kokemusten, mielipiteiden selvittäminen on tärkeää myös siksi, että vanhemmat eivät aina ole samaa mieltä kuin opettaja ja muut ammattilaiset. Vanhempien näkemys ei välttämättä ole sen oikeampi kuin muidenkaan, vaan näkemykset täydentävät toisiaan. Tämän tutkimuksen tavoitteena onkin kartoittaa vammaisten lasten vanhempien kokemuksia yleisopetussijoituksesta.

Aikaisempien tutkimusten mukaan vanhempien kokemukset lasten yleisopetussijoituksista olivat myönteisiä. Myös päiväkotiin sijoitettujen lasten vanhemmat olivat tyytyväisiä sijoitukseen. Aikaisemmissa tutkimuksissa on käytetty vammaisten lasten yleisopetussijoituksista termiä integraatio. Blacherin ja Turnbullin (1982, 191) sekä Biklenin (1985, 3 - 11) mukaan integraatiolla tarkoitetaan vammaisten lasten sijoittamista samoihin päiväkotij- ja yleisopetusryhmiin ei-vammaisten lasten kanssa. Integraatiolla ei tarkoiteta pelkkää fyysistä sijoittamista, vaan tavoitteena on täydellinen sulautuminen ja sopeutuminen.

Bailey ja Winton (1987) tutkivat seurantatutkimuksella tavalliseen päiväkotiin sijoitettujen vammaisten sekä normaalien lasten vanhempien kokemusten pysyvyyttä (stabiilitettä). Tutkimukseen osallistui 37 ei-vammaisen lapsen vanhempaa ja 9 vammaisen lapsen vanhempaa. Ensimmäinen haastattelu tehtiin noin kaksi viikkoa ennen ryhmään sijoittamista. Toinen haastattelu tehtiin yhdek-

sän kuukauden kuluttua. Suurimmaksi hyödyksi sekä vammaisten että ei-vammaisten lasten vanhemmat kokivat integroitumisen todelliseen elämään sekä vammaisten hyväksymisen edistämisen yhteisössä. Nämä hyödyt ilmenivät sekä ensimmäisessä että toisessa haastattelussa.

Vanhempien kokemukset integraation hyödyistä eivät muuttuneet merkittävästi yhdeksässä kuukaudessa. Kuitenkin toisessa haastattelussa vammaisten lasten vanhemmat eivät enää yhtä usein olleet sitä mieltä, että integraatio lisäisi perheiden tietoa lapsen normaalista kehityksestä ja perheiden välistä vuorovaikutusta. Lisäksi heistä harvempi oli sitä mieltä, että ei-vammaisten lasten perheet ymmärtäisivät integraation myötä paremmin millaista elämä on vammaisen lapsen perheessä.

Integraation haittoja löytyi sekä vammaisten että ei-vammaisten lasten vanhempien mielestä vähemmän kuin hyötyjä. Molemmissa ryhmissä vanhemmat nimesivät haitoiksi opettajan riittämättömän koulutuksen ja soveltumattomuuden. Myös opettajan antamaa apua lapselle pidettiin riittämättömänä. Haittana pidettiin myös vammaisten lasten kiusaamista ja syrjintää. Lisäksi vammaisten lasten vanhemmat nimesivät haitaksi sen, että he saattaisivat järkyttyä nähdessään oman ja normaalin lapsen kehityserot. Tätä piti haittana yhdeksän kuukauden kuluttua yhä harvempi vanhemmista. Suurimmaksi haitaksi tämän tutkimuksen pohjalta nousi vanhempien mielestä odotukset opetuksen tehokkuudesta.

Päiväkoti-integraatiotutkimuksissa (Cansler & Winton, 1983; Turnbull & Blacher - Dixon, 1980; Winton, 1986) vanhempien kokemusten pohjalta löydettiin yhteisiä integraation aiheuttamia hyötyjä ja haittatekijöitä. Vanhempien mielestä vammaisten lasten perheet saattoivat muuttaa suhtautumistaan omaan vammaiseen lapseensa myönteisemmäksi sijoituksen onnistuessa. Lisäksi vanhemmat osasivat paremmin suhteuttaa lapsensa onnistumiset ja epäonnistumiset todelliseen elämään. Vanhemmat kokivat saavansa myös enemmän tietoa lapsen normaalista kehityksestä ja osaavansa paremmin ohjata lastaan iänmukaisesti harrastuksiin. Vanhempien mielestä integraatio saattoi parantaa myös lasten itsetuntoa ja antaa vanhemmille mahdollisuuden tutustua muihin vanhempiin.

Perheelle mahdollisesti haitallisena vanhemmat pitivät jatkuvaa muistuttamista heidän lapsensa erilaisuudesta sekä leimaantumista ja hyljäytyksi tulemista. Lisäksi vanhemmat pelkäsivät, että ei-vammaisten lasten vanhemmat eivät ole kiinnostuneita heidän ongelmistaan ja ongelmat ovat niin erilaisia, että niitä ei voi jakaa. Vanhemmat epäilivät myös hoidon tehokkuutta ja kustannusten kaatumista heidän niskoilleen (esim. puhe- ja fysioterapia). Vanhemmat mainitsivat myös

pelkäävänsä, että nykyisen päiväkotisijoituksen antama toiveikkuus normaalissa ympäristössä olemisesta ei toteudukaan myöhemmin. (Bailey & Winton 1987, 73 - 74).

Myöskin Blacherin ja Turnbullin (1982, 191 - 199) havainnot vanhempien kokemuksista päiväkotintegraatiosta olivat myönteisiä. Blacher ja Turnbull vertasivat 130 opettajan ja 52 vanhemman näkemyksiä integraatiosta. Vanhemmat pitivät merkittävästi tärkeämpänä sitä, että ei-vammaiset lapset oppivat kohtaamaan ja hyväksymään erilaisuutta tutustuessaan vammaisiin lapsiin. Opettajien mielestä vammaiset lapset leikkivät keskenään useammin kuin vanhempien mielestä. Opettajat pitivät vanhempia tärkeämpänä vanhempien vapaaehtoistyötä. Opettajat myöskin uskoivat vammaisten ja ei-vammaisten lasten vanhempien välisen vuorovaikutuksen olevan tiiviimpää. Vanhempien ja opettajien näkemykset olivat kuitenkin pääosiltaan samanlaisia.

Turnbull ja Winton (1983, 57 - 71) tutkivat ja vertailivat 14 erityispäiväkodissa ja 17 integroidussa päiväkodissa olevien vammaisten lasten äitien kokemuksia sekä heidän arvioitaan nykyisen päiväkodin hyödyistä ja haitoista. Molempien ryhmien sijoituspäätökseen vaikuttaneet tekijät tutkijat luokittelivat lasten sekä äitien tarpeista lähteviksi.

Molempien ryhmien äidit mainitsivat tärkeimmäksi sijoituspäätökseen vaikuttaneeksi tekijäksi lapsen yleisen kehityksen tukemisen. Merkittävin ero näiden kahden ryhmän välillä oli se, että integroitujen lasten äidit useammin mainitsivat lastensa tarvitsevan vuorovaikutusta normaalien lasten kanssa sekä kosketusta todelliseen elämään. Nämä äidit uskoivat myös lastensa oppivan paremmin vuorovaikutuksessa normaalien lasten kanssa. Äidit uskoivat myös varhaisen integraation parantavan mahdollisuutta sopeutua myöhemmin ympäröivään maailmaan. Erityispäiväkodissa olevien lasten äidit puolestaan mainitsivat selvästi useammin tarvinneensa hoitoa saadakseen itselleen enemmän aikaa.

Molempien ryhmien äideistä suurin osa (57 % erityisryhmästä ja 53 % integroidusta ryhmästä) piti hyödyllisenä sitä, että opettajat olivat herkkiä (sensitive) ja osoittivat lämpöä sekä hyväksymistä. Sen sijaan useampi erityisryhmän lapsen äiti piti omatoimisuustaitojen oppimista tärkeämpänä kuin integroidun ryhmän äiti. Integraatioryhmän äidit puolestaan painottivat todelliseen elämään kiinnittymistä sekä vuorovaikutusta normaalien lasten kanssa.

Noin puolet äideistä ei osannut mainita sijoituksesta aiheutuneen mitään haitallista. Kuitenkin molemmissa ryhmissä (24 % integroidussa ja 28 % erityisryhmässä) äidit pitivät saatavilla olevia erityispalveluja riittämättöminä. Merkittävimpänä erona ryhmien välillä oli äitien kokemus siitä, että integroidussa ryhmässä otettiin huomioon hyvin lapsen tarpeet, kun taas erityisryhmässä äidit kokivat, että vanhempien tarpeet otettiin hyvin huomioon.

Miller ym. (1992, 230 - 245) vertasivat sekä integroidussa että segregoidussa päiväkodissa olevien kehitysviivästyneiden ja normaalien lasten vanhempien asenteita ja tyytyväisyyttä integraatiota kohtaan. Lisäksi tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa lasten tulevaa koulusijoitusta varten. Vanhempia oli yhteensä 232.

Integroidussa ja segregoidussa ryhmässä olevien kehitysviivästyemälästen vanhemmat uskoivat vahvasti integraation mahdollisuuksiin ja eroja heidän asenteissaan ei havaittu. Normaalien lasten vanhemmat suhtautuivat myös myönteisesti integraatioon, mutta selvemmin integraation mahdollisuuksiin uskoivat integroidussa ryhmässä olevien normaalien lasten vanhemmat. Kaikki vanhemmat suhtautuivat myös myönteisesti kouluintegraatioon.

Osallistumista ja tyytyväisyyttä mittaavassa osiossa integroidussa ryhmässä olevien kehitysviivästyemälästen vanhemmat kokivat integraation edistävän vuorovaikutusta normaalien lasten kanssa ja he ilmaisivat myös olevansa tyytyväisiä tästä. He uskoivat myöskin vuorovaikutuksen normaalien lasten kanssa vaikuttavan myönteisesti kehitykseen segregoidussa ryhmässä olevia useammin. Lisäksi kaikki vanhemmat olivat tyytyväisiä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiinsa.

Vanhempien asenteita yleisopetukseen on tutkittu haastattelemalla 13 segregoidusta integroituun opetukseen siirtyneiden vammaisten oppilaiden vanhempia. Oppilaat olivat iältään 4 - 22-vuotiaita. Tässä tutkimuksessa Hanline ja Halvorsen (1989, 487 - 490) kysyivät mm. vanhempien mielipiteitä integraation vaikutuksista. Vanhemmat mainitsivat integraation eduiksi mm. uusien taitojen, erityisesti sosiaalisten taitojen kehittymisen; ärsykkeiden runsaan tarjonnan; lapsensa itse-arvioinnin kehittymisen; ystävyysuhteiden muodostumisen ei-vammaisiin lapsiin. Yhdeksän lapsen vanhemmat pitivät opetuksen integraatiota myös askeleena kohti todellista, integroitua elämää. Lisäksi kaikkien vanhempien käsitykset lastensa mahdollisuuksista olivat parantuneet. Vanhemmat kokivat integraation vaikuttaneen myös perheen asennoitumiseen, siirtymiseen pois vammakeskeisestä ajattelusta.

Integraation haittoja kysyttäessä kahden lapsen vanhemmat olivat huolestuneita pidentyneistä koulumatkoista. Useimmat vanhemmat mainitsivat myös epäilevänsä palvelujen saatavuutta omalta koulualueelta. Muutamat vanhemmat mainitsivat pelkäävänsä lapsensa epäonnistumista. Kahdet vanhemmat pelkäsivät lastensa kadottavan vammaiset ystävänsä. Myös jotkut vanhemmat epäilivät ei-vammaisten ja vammaisten lasten ystävyyssuhteiden muodostumista ja integraation mahdollisuutta elämän laadun parantajana. Yhden lapsen vanhemmat epäilivät integraation olevan heidän lapsensa kohdalla jo liian myöhäistä.

Hanlinen ja Halvrosenin (1989) mukaan vanhemmat halusivat olla mukana siirtoprosessissa ja pitivät asiantuntijoiden tukea tärkeänä. Vanhempien mielestä asiantuntijoilla tulisi kuitenkin olla vastuu siirrosta, eikä kasata stressiä vanhemmille. Hanlinen ja Halvrosenin tutkimuksen mukaan vanhemmat olivat olleet hyvin aktiivisia siirtoprosessissa. Myös Tari ym. (1989, 37 - 46) painottivat, että vanhemmille saatettiin siirtää liikaa vastuuta integraatiossa ja näin vanhemmat saattoivat stressaantua.

Vanhempien kokemukset yleisopetussijoituksesta olivat myös myönteisiä haastateltaessa 13 keski-vaikeasti ja vaikeasti vammaisen lapsen vanhempaa (Ryndak, Downing, Jacqueline & Morrison 1995, 147 - 157). Lapset olivat iältään 5 - 20-vuotiaita ja he olivat olleet yleisopetuksessa yhdestä viiteen vuotta. Haastattelussa kysyttiin vanhempien näkemyksiä integraation hyödyistä sekä pyydettiin mainitsemaan kaikkein merkityksellisin hyöty. Lisäksi vanhemmilta kysyttiin kuinka he kokivat integraation vaikuttavan heidän lastensa tulevaisuuteen.

Integraation hyötyinä vanhemmat mainitsivat akateemisten, kommunikaatio- ja sosiaalisten taitojen kehittymisen sekä sopivamman käytöksen ja positiivisen asennoitumisen oppimisen. Akateemisten taitojen kehittymisessä kolmen lapsen vanhemmat mainitsivat koulussa opittujen akateemisten taitojen kytkeytyneen jokapäiväiseen elämään. Neljän lapsen vanhemmat kertoivat lastensa olevan innokkaampia ja vastuullisempia läksyjen teossa. Lisäksi kuuden erityisluokasta siirtyneen lapsen vanhemmat olivat sitä mieltä, että heidän lapset olivat nyt joko halukkaampia oppimaan koulussa opetettavia asioita tai kiinnostuneempia koulusta ja sen tarjonnasta. Kolmen (neljästä) keskiasteella opiskelevan lapsen vanhemman kokemusten mukaan merkittävin muutos integroituun opetukseen siirryttäessä oli lukemaan oppiminen. Seitsemän oppilaan vanhemmat olivat sitä mieltä, että heidän lapsensa käsitys oppimisesta oli merkittävästi muuttunut. Kaikkien kolmentoista lapsen vanhemmat

kertoivat puheen, kielen ja kommunikaatiotaitojen parantuneen dramaattisesti. Näistä kymmenellä lapsella oli vanhempien mielestä ennen sijoitusta viivästynyt puheen kehitys.

Kymmenen lapsen vanhempien mielestä sijoituksen jälkeen heidän lapsensa oli ystäväystynyt normaaliin lasten kanssa. Näistä kymmenestä seitsemän lasta oli kutsuttu ystävien luokse. Yhdellätoista lapsella oli ollut aiempaa useammin mahdollisuus osallistua koulun ulkopuolisiin harrastuksiin. Neljän lapsen vanhemmat pitivätkin tärkeänä lastensa sosiaalisten taitojen kehittymistä.

Kahdellatoista lapsella oli vanhempien mielestä itseluottamus kohonnut ja itsenäisyys lisääntynyt. Yhdeksän lapsen vanhemmat mainitsivat lastensa oppineen koulumaista käytöstä. Seitsemän näistä yhdeksästä oli oppinut työskentelytaitoja. Neljän lapsen vanhemmat olivat huomanneet lapsensa kykenevän selviytymään paremmin uudessa tai vaikeassa tilanteessa. Yhdeksän lasta osoitti oma-aloitteisuutta ja halukkuutta osallistua koulun, kodin ja yhteisön toimintoihin. Myöskin epänormaali käyttäytyminen oli hävinnyt kuudelta lapselta sijoituksen jälkeen. Kolmen lapsen vanhemmat olivat huomanneet lapsissaan myös fyysisiä muutoksia esim. parempi ryhti. Kuusi lasta oli vanhempien mielestä aiempaa onnellisempi ja sosialisempi. Kahden lapsen vanhemmat mainitsivat myös motoristen taitojen kehittyneen.

Ryndakin ym. kysyessä integraation merkittävintä hyötyä vanhemmat uskoivat niitä olevan useita. Viiden lapsen vanhemmat korostivat lastensa itsenäistymistä ja taitojen hankintaa. Kolmen lapsen vanhemmat olivat sitä mieltä, että integraatio oli auttanut heidän lapsiaan saamaan töitä. Viidelle lapselle oli vanhempien mielestä hyödyllisintä se, että he olivat onnellisimpia ja heillä oli parempi itsetunto. Muiden hyväksyntää ja kuulumista normaaliin kasvuympäristöön piti hyödyllisenä yhdeksän vanhempaa. Kolmien vanhempien mielestä muiden hyväksyminen oli merkittävin hyöty, erityisesti tulevaisuuden kannalta. Lisäksi nämä vanhemmat pitivät tärkeänä ystävyysuhteita normaaleihin lapsiin.

Integraation myötä vanhemmat näkivät lastensa tulevaisuuden aiempaa positiivisempänä. Kahdeksan lapsen vanhempien mielestä lasten tulevaisuus tulisi olemaan valoisampi useiden seikkojen ansiosta. Kuuden lapsen vanhemmat ajattelivat, että heidän lapsensa voisi työskennellä normaaliin työntekijöiden tukemana tavallisessa työpaikassa. Toiset kuuden lapsen vanhemmat uskoivat lastensa kykenevän asumaan itsenäisemmin ja toivottavasti vielä valitun asuinkaverin kanssa. Viidet vanhemmat ajattelivat lastensa olevan aktiivisempia yhteisön jäseniä, luonnollisesti tuettuna ja

muiden hyväksymänä. Neljäsluokkalaisten ja keskiasteella opiskelevien lasten vanhemmat olivat pessimistisempiä lastensa valinnanmahdollisuuksiin aikuisina. (Ryndak, Downing, Jacqueline & Morrison 1995, 147 - 157).

Biklen ja Searl (1985, 159 - 160, 172) totesivat, että kokemusten lisääntyessä vanhempien asennoituminen yleisopetussijoitukseen muuttui myönteisemmäksi. He mainitsivat amerikkalaisen tutkimuksen, jossa erityisluokassa opiskelevat vammaiset keskiasteen oppilaat siirrettiin tavalliseen luokkaan. Aluksi vanhemmat epäilivät lastensa turvallisuutta. Jotkut vanhemmista uskoivat jopa lastensa tulevan laiminlyödyiksi. Myös osa vanhemmista kysyi, että miksi toimiva erityisluokkaopetus lopetetaan. Kuitenkin ensimmäisen vuoden jälkeen epäilevät vanhemmat olivat integraation kannattajia.

Tutkimuksessa ilmeni myöskin, että vammaisten ja ei-vammaisten lasten vanhempien opettajaan ja kouluun kohdistuvat odotukset olivat samanlaisia. He halusivat varmuuden koulusijoituksen jatkuvuudesta, oikeuden osallistua kouluorganisaation toimintaan sekä avointa keskustelua ja yhteistyötä. Kuitenkin vammaisten lasten vanhemmat halusivat, ettei heidän lapsiaan leimattaisi vammaisiksi ja, että erityisopetus olisi osa normaalia opetusta. Lisäksi he toivoivat, että opettajat hankkisivat tietoa vammaisista ja tehokkaista opetusmenetelmistä.

Biklen ja Searl (1985, 151 - 154) kertoivat erään vaikeasti vammaisen lapsen vanhempien taistelusta integraation puolesta. Vanhemmat joutuivat taistelussaan hankkimaan itse tietoa ja äiti opiskeli ensimmäisten kouluvuosien aikana erityispedagogiikkaa. Äidin mielestä integraation hyötynä oli se, että heidän lapsensa tottui meluun ja sai mallia muiden lasten ruokailusta, pukeutumisesta, kävelemisestä sekä pystyi osallistumaan joihinkin koulun normaaleihin rutiineihin. Äiti ei halunnut "pyyhkiä" pois lapsensa vammaisuutta, mutta hän ei myöskään halunnut, että heidän lapsensa sijoitettaisiin tarpeettomasti erityisluokkaan.

Epps ja Myers (1989, 157 - 167) tutkivat Iowassa 202 vanhemman mielipiteitä integroitujen vammaisten lasten itsenäisyydestä neljällä eri alueella: kotona, yhteisössä, ammatillisella alueella sekä vapaa-aikana. Lisäksi he kysyivät vanhempien tyytyväisyyttä koulun osuuteen näillä neljällä alueella, sekä kuinka tärkeänä he pitivät näiden alueiden ohjausta ja mikä oli heidän mielestään tärkeysjärjestys. Vanhemmilta kysyttiin myös heidän tulevaisuuden odotuksiaan lastensa asumisesta ja työstä. Integroidut lapset olivat iältään 0 - 22-vuotiaita. Suurin osa oli 5 - 12-vuotiaita.

Koko otantaa tarkasteltaessa vanhempien mielestä heidän lapsensa olivat merkittävästi itsenäisempiä ammatillisella ja vapaa-ajan alueella kuin yhteisössä. Vanhemmat olivat koulun ohjaukseen kullakin alueella hyvin tyytyväisiä. Kaikkein tärkeimmäksi vanhemmat kokivat kodintaitojen ohjauksen koulussa. Seuraavaksi tärkeimmäksi vanhemmat kokivat ammatillisen ohjauksen, yhteisöllisen ohjauksen kolmanneksi ja neljänneksi tärkeimmäksi vapaa-ajan taitojen ohjauksen. Yli puolet vanhemmista uskoivat lastensa asuvan kotona myöskin tulevaisuudessa. Myöskin hyvin harva uskoi lapsensa työskentelevän koko- tai osapäiväisesti.

Mc Donnell (1987, 98 - 111) tutki 400 vaikeasti kehitysvammaisen tai monivammaisen lapsen vanhempien kokemuksia integraatiosta ja sen tuloksellisuudesta. Lapset olivat iältään 5 - 21-vuotiaita ja 200 heistä oli sijoitettu erityiskouluihin ja 200 tavallisiin kouluihin. Erityiskouluissa olevien lasten vanhemmat suhtautuivat negatiivisesti mahdolliseen integraatioon. Nämä vanhemmat uskoivat, että heidän lapsiaan kiusattaisiin, syrjittäisiin ja että opetus ei olisi yhtä tasokasta. Näillä epäilyksillä oli merkittävä yhteys vanhempien kielteiseen suhtautumiseen lastensa integraatioon. Vanhemmat eivät myöskään uskoneet koulualueensa pystyvän järjestämään integroitua opetusta kaikille vaikeasti vammaisille lapsille.

Integroidussa opetuksessa olevien lasten vanhempien näkemykset olivat aika erilaiset. Juuri kukaan vanhemmista ei maininnut kasvatuksen olevan puutteellista tai syrjäyttävää. Lisäksi he musertavan ylivoimaisesti tukivat lastensa integraatiosijoitusta ja alueensa mahdollisuutta integroida kaikki vaikeasti vammaiset lapset. Mc Donnellin verrattessa tuloksia hän uskoi väärinkäsitysten ja epätietoisuuden vaikuttavan erityiskouluissa olevien lasten vanhempien näkemyksiin. Vaikkakin integroitujen lasten vanhemmat olivat hyvin myönteisiä niin myös tämä tutkimus osoitti, että integraatio ei myöskään suju täysin ongelmitta. Muutamit vanhemmat mainitsivat integroidussa opetuksessa esiintyneen hoidon laiminlyömistä sekä syrjäytymistä.

Italiassa, Arezzossa haastateltiin kolmessa integroidussa koulussa kolmeatoista vanhempaa, seitsemää opettajaa ja kolmea kouluhallinnossa työskentelevää. Vanhemmista kahdeksan oli äitiä ja viisi isää. Lapset olivat iältään 7 - 17-vuotiaita. Vanhemmat suhtautuivat integraatioon myönteisesti, mutta mainitsivat kuitenkin useita parannuskohteita. Vanhemmat toivoivat saavansa osallistua enemmän lastensa koulutuksen suunnitteluun. He toivoivat myös pienempiä luokkia sekä erityis-

opettajien (supportteacher) parempaa hyödyntämistä. Lisäksi he toivoivat selkeämpiä lakeja koulusta työelämään siirryttäessä sekä suurempaa rahallista tukea. (Vitello 1994, 61 - 70).

Taulukko 1. Yhteenveto tutkimuksista.

Tekijät/ vuosi.	Maa	N	Tulokset
Bailey, D. & Winton, P. 1987.	Pohjois-Amerikka	46: 37 ei-vammaisen lapsen vanhempaa ja 9 vammaisen lapsen vanhempaa.	Integraation suurin hyöty molempien päiväkotiryhmien vanhempien mielestä oli integroituminen todelliseen elämään sekä vammaisten hyväksymisen lisääntyminen. Haitatekijöitä esiintyi hyötytekijöitä vähemmän. Suurimmaksi haitaksi vanhemmat mainitsivat opetuksen tehottomuuden.
Biklen, D. & Searl, Jr. S. 1985.	Pohjois-Amerikka	1 vanhemmat.	Vanhemmat hankkivat itse tietoa ja taistelivat lapsensa integraation puolesta. Hyötynä sijoituksesta oli tottuminen meluun sekä mallioppiminen.
Blacher, J. & Turnbull, A. 1982.	Pohjois-Amerikka	182: 130 opettajaa ja 52 vanhempaa.	Vanhempien ja opettajien kokemukset olivat päiväkoti-integraatiosta samansuuntaisia. Vanhemmat pitivät kuitenkin merkittävästi tärkeämpänä sitä, että ei-vammaiset lapset oppivat kohtaamaan ja hyväksymään erilaisuutta ollessaan samassa ryhmässä vammaisten lasten kanssa.
Epps, S. & Myers, C. 1989.	Pohjois-Amerikka	202 vanhempaa.	Vanhemmat olivat tyytyväisiä kodissa, yhteisössä, työelämässä sekä vapaa-aikana tarvittavien taitojen ohjaukseen koulussa. Vanhempien mielestä heidän lapsensa olivat merkittävästi itsenäisempiä sekä työelämässä että vapaa-aikana tarvittavissa taidoissa kuin yhteisöllisissä taidoissa. Tärkeimpänä vanhemmat pitivät kodissa tarvittavien taitojen ohjausta.
Hanline, M. & Halvrosen, A. 1989.	Pohjois-Amerikka	13 segregoidusta integroituun ryhmään siirtyneen lapsen vanhempaa.	Integraation hyötyinä oli uusien, erityisesti sosiaalisten taitojen kehittyminen, ärsykkeiden runsaan tarjonnan, lapsen itsearvioinnin kehittyminen, ystävystyminen ei-vammaisten lasten kanssa sekä integroitumisen ympäröivään yhteiskuntaan. Haittana vanhemmat epäilivät olevan palvelujen esim. fysioterapia huonon saatavuuden, koulumatkojen pidentymisen, lapsen epäonnistumisen pelon, vammaisten ystävien katoamisen. Vanhempien mielestä asiantuntijoilla tulisi olla vastuu lapsen siirrosta, eikä kasata stressiä vanhemmille.

Mc Donnell, J. 1987.	Pohjois-Amerikka	400: 200 erityiskouluissa olevien lasten vanhempaa ja 200 integroiduissa ryhmissä olevaa.	Eryityskouluissa olevien lasten vanhemmat suhtautuivat negatiivisesti mahdolliseen integraatioon, kun taas integroidussa ryhmässä olevien lasten vanhemmat suhtautuivat sijoitukseen hyvin myönteisesti. Muutamat vanhemmat mainitsivat integroidussa opetuksessa esiintyneen hoidon laiminlyömistä sekä syrjäytymistä.
Miller, L. & Strain, P. & Boyd, K. & Hunsicker, S. & Mc Kinley, J. & Wu, A. 1992	Pohjois-Amerikka	232: 68 vammaisen lapsen vanhempaa integroiduista päiväkotiryhmistä, 35 erityisryhmästä, 70 ei-vammaisen lapsen vanhempaa integroidusta ryhmästä ja 59 ei-integroidusta ryhmästä.	Kaikkien lasten vanhemmat suhtautuivat myönteisesti päiväkoti- ja kouluintegraatioon. Integroidussa ryhmässä olevien vammaisten lasten vanhemmat kokivat integraation edistävän vuorovaikutusta normaalien lasten kanssa ja vaikuttavan myönteisesti lapsen kehitykseen. Kaikki vanhemmat olivat tyytyväisiä osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksiinsa.
Ryndak, D. & Downing, J. & Jacqueline, L. & Morrison, A. 1995.	Pohjois-Amerikka	13 vammaisen lapsen vanhempaa.	Integraation hyötyinä oli akateemisten, kommunikaatio- ja sosiaalisten taitojen kehittyminen sekä sopivamman käyttäytymisen ja positiivisemmän asennoitumisen oppiminen. Vanhempien mielestä integraatio vaikutti lasten tulevaisuuteen myönteisesti.
Tari, A. & Hancock, S. & Brophy, K. 1989.	Pohjois-Amerikka	-	Vanhemmille saatetaan siirtää liikaa vastuuta ja näin vanhemmat stressaantuvat.
Turnbull, A. & Winton, P. 1983.	Pohjois-Amerikka	31: 14 erityispäiväkodissa ja 17 integroidussa päiväkodissa olevan vammaisen lapsen äitiä.	Molempien ryhmien äitien mielestä tärkein sijoituspäätökseen vaikuttanut tekijä oli lapsen yleisen kehityksen tukeminen. Integraatioryhmän äitien mielestä lapset tarvitsivat vuorovaikutusta normaalien lasten kanssa sekä kosketusta todelliseen elämään. Eri-tyispäiväkodissa olevien lasten äidit kertoivat tarvitsevänsä hoitoa saadakseen itselleen enemmän aikaa. Molempien ryhmien äideistä suurin osa piti hyödyllisenä opettajien hyväksyntää sekä heikkyyttä. Suurin osa äideistä ei ollut havainnut mitään haitallista.
Vitello, S. 1994.	Italia	23: 13 vanhempaa, 7 opettajaa, 3 hallinnossa työskentelevää.	Vanhemmat suhtautuivat integraatioon myönteisesti, mutta halusivat osallistua enemmän lastensa koulutuksen suunnitteluun, pienempiä luokkia, erityisopettajien hyödyntämistä, selkeämpiä lakeja ja suurempaa rahallista tukea.

1.2. Tutkimusongelmat

Pohjois-Amerikassa tehdyissä tutkimuksissa vanhempien kokemukset vammaisten lasten yleisopetussijoituksista olivat pääosin myönteisiä. He nimesivät selvästi useampia hyöty- kuin haittatekijöitä. Kuitenkaan aina sijoitukset eivät sujuneet ongelmitta. (Ks. Yhteenveto aikaisemmista tutkimuksista s. 11-12). Näihin aikaisempiin tutkimuksiin pohjautuen halusin selvittää minkälaisia kokemuksia yleisopetuksessa olevien vammaisten lasten vanhemmilla oli Suomessa. Halusin tietää erityisesti minkälaisia myönteisiä ja kielteisiä kokemuksia vanhemmilla oli.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena onkin selvittää vanhempien kokemuksia vammaisten lasten yleisopetussijoituksesta. Tämän pääongelman ratkaisemiseksi tarvittiin tietoa seuraavilta osa-alueilta. Näitä alueita olivat a) vanhempien kokemukset sijoitusprosessista, b) yleisopetussijoituksen herättämät odotukset, c) yleisopetussijoituksen vaikutukset, d) vanhempien tyytyväisyys sijoitukseen sekä e) vanhempien yleinen suhtautuminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen.

Tutkimuksen edetessä tärkeäksi nousi myös kunkin tapauksen erillinen kuvaus, jolloin kustakin tapauksesta saadaan selkeämpi ja kuvaavampi kokonaiskäsitys.

2 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tutkimukseni oli osa laajempaa Integraatio -projektia, jonka vetäjänä oli PsT Timo Saloviita Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitokselta. Projektissa oli mukana kahdeksan eri opiskelijaa, jotka keskittyivät kukin omaan alueeseensa. Näitä alueita olivat vanhempien kokemusten lisäksi koulun ja kodin yhteistyö, opettajien kokemukset, kouluavustajan rooli, ystävyys-suhteet, ammatillinen yhteistyö, oppimistulokset ja vaikutukset muihin lapsiin. Tutkimukseen osallistuvat lapset ja heidän vanhemmat valittiin projektin vetäjän ehdotuksen perusteella. Hän hankki myös alustavat luvat.

Tämän tutkimuksen aineisto kerättiin laadullisen tutkimuksen menetelmin, joskin apukysymykset laadittiin tarkemmin. Menetelmänä käytettiin haastattelua ja havainnointia. Lisäksi käytettävissä oli asiakirjoja esim. arviointeja lapsen koulumenestyksestä. Haastatteluissa oli apuna projektin opiskelijoiden yhdessä laatimat apukysymykset, jotka tukivat tarvittaessa keskustelua. Haastattelut nauhoitettiin ja vanhempiin otettiin tarvittaessa yhteyttä uudelleen. Strauss ja Corbin (1990, 17 - 18) sekä Bogdan ja Biklen (1992, 50 - 52) nimeävätkin laadullisen tutkimuksen tavallisimmiksi keruutavoiksi havainnoinnit ja haastattelut. Heidän mukaansa aineistoon voi sisältyä myös asiakirjoja, kirjoja ja videonauhoja.

Aineiston keruun suoritti kahdeksan eri opiskelijaa kahdeksalla eri paikkakunnalla. Näin jokaiselle opiskelijalle muodostui yhden lapsen pohjalta oma tapaus, johon tutustui paremmin. Haastattelut sekä vanhemmille että opettajille tehtiin keväällä 1996 yhtenä tai kahtena päivänä. Haastateltavia opettajia oli kahdeksan ja vanhempia myös kahdeksan. Vanhemmista paikalla oli neljässä tapauksessa sekä äiti että isä ja neljässä tapauksessa äiti. Lisäksi tietoa kerättiin havainnoimalla lasta luokassa yhtenä tai kahtena päivänä, hankkimalla henkilökohtaisia opetussuunnitelmia sekä arviointeja dokumentteina. Mikäli aineisto osoittautui riittämättömäksi sekä opettajalta että vanhemmilta oli mahdollisuus saada lisää tietoa. Itse pyysin Tonin vanhemmilta lisätietoa heidän kokemuksistaan sijoitusprosessista, heidän odotuksistaan ja niiden toteutumisesta sekä heidän tyytyväisyydestään sijoitukseen.

Oman tapaukseni (Katin) opettajan yhteystiedot sain projektin vetäjältä Timo Saloviidalta. Otin opettajaan sekä koulun rehtoriin yhteyttä tammikuussa 1996 puhelimitse varmistaakseni tutkimusluvut sekä sopiakseni haastattelu- sekä havainnointipäivät. Opettajalta sain myös Katin vanhempien

yhteystiedot. Tapasin Katin, vanhemmat, opettajan, avustajan sekä rehtorin ensimmäisen kerran kehitysvammahuollon järjestämässä vanhempainillassa (31. 1. 1996), jossa eo. hankilöt kertoivat kokemuksiaan koulusijoitusta miettiville kehitysvammaisten lasten vanhemmille. Katin opettajaa haastattelin kahtena päivänä (1. ja 7. 2. 1996) noin puolitoista tuntia kerrallaan. Haastattelupaikkana oli koulun materiaalivarasto. Lisäksi havainnoin Katia ja hänen opetustaan kahtena päivänä (1. ja 7. 2. 1996) sekä luokassa että välitunneilla. Yhteensä kahdeksan tuntia. Sain käyttööni myös opettajalta videon luokan koulupäivästä. Osallistuin myös koululla järjestettyyn henkilökohtaisen opetus suunnitelman suunnittelu ja arviointi palaveriin (7. 2. 1996). Paikalla olivat Katin isä, opettaja, avustaja, rehtori, kehitysvammaohjaaja ja psykologi. Sain opettajalta lisäksi Katin hops:n joulukuulta 1995 sekä ensimmäisen vuoden kirjallisen arvioinnin. Eo. tapaamisten lisäksi keskustelin opettajan kanssa kolme kertaa puhelimessa.

Katin vanhempia (paikalla sekä äiti että isä) haastattelin yhtenä päivänä (1. 2. 1996) noin kaksi tuntia. Haastattelupaikkana oli Katin oma luokka kouluajan jälkeen. Haastattelutilannetta aikaisemmin olin ottanut puhelimitse yhteyttä vanhempiin tutkimusluvan saamiseksi sekä haastatteluajan sopimiseksi. Olin tavannut vanhemmat jo aikaisemmin kehitysvammahuollon järjestämässä vanhempainillassa. Lisäksi tapasin vanhemmat kahtena aamuna (toisena isän ja toisena äidin) heidän tuodessaan Katia kouluun. Toukokuussa 1996 keskustelin isän kanssa puhelimessa saadakseni lisätietoa lasten välisestä vuorovaikutuksesta. Syyskuussa 1996 soitin äidille ja kysyin senhetkistä tilannetta koulussa ja vanhempien tyytyväisyyttä.

Aineiston keruun jälkeen nauhat purettiin ja havainnot kirjoitettiin puhtaaksi. Katista aineistoa oli 32 sivua. Seuraavaksi aineisto jaettiin kaikille projektissa oleville opiskelijoille. Näin ollen jokainen opiskelija sai tietoa kahdeksasta eri lapsesta oman aiheensa pohjalta. Minä sain aineistoa kahdeksan lapsen vanhempien haastattelusta yhteensä 130 sivua. Kuusi opiskelijaa kahdeksasta teki omasta tapauksestaan myös yleisen tapauskuvauksen, joka jaettiin muille (Jaakon ja Jukan tapauksista yhteisiä kuvauksia ei ollut). Näihin tapauskuvauksiin kukin lisäsi oman osa-alueensa tiedot ja muotoili tekstin omaksi.

Alasuutarin (1994, 13 - 24) mukaan laadullinen tutkimuksen analyysi koostuu kahdesta vaiheesta. Nämä vaiheet ovat havaintojen pelkistäminen sekä arvoituksen ratkaiseminen eli tulkintojen tekeminen. Käytännössä nämä vaiheet nivoutuvat toisiinsa. Aineiston vanhempien kokemuksista analy-

soin pelkistämällä havainnot teemoittain tutkimusongelmien pohjalta. Analysoinnin suoritin poimimalla aineistosta alleviivaten tutkimukseeni liittyvät asiat. Sitten kokosin aineistosta saadut asiat yhteenvetomaisesti taulukoiksi jaoteltuna sijoitusprosessiin ja vanhempien rooliin, odotuksiin ja niiden toteutumiseen, hyöty- ja haittatekijöihin, tulevaisuudenvisioihin, sijoituksen tyydyttävyyteen, lapsen suhtautumiseen kouluun sekä vanhempien yleiseen asennoitumiseen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen. Lisäksi pyrin tyypittelemään tapaukset samankaltaisten ominaisuuksien perusteella.

Ongelmaksi nousi kuitenkin ns. tapausten katoaminen teemakäsittelyssä ja tyypittelyssä. Päädyinkin tapausten yksittäiseen kuvailuun painottaen vanhempien kokemuksia sekä kiinnitin enemmän huomiota poikkeaviin mielipiteisiin. Suoranta ja Eskola (1992, 276 - 280) kuvailivatkin perinteisiksi laadullisen aineiston analyysitavoiksi teemoittelun, tyypittelyn sekä analyttisen induktion. Analyttisen induktion menetelmässä etsitään aineistosta nimenomaan poikkeavuuksia, samankaltaisuuksien sijaan. Jokaisen tapauksen käsittelin tutkimusongelmien pohjalta jäsenellen aineiston taustatietoihin, vanhempien kokemuksiin sijoitusprosessista, opetuksen käytännön toteutukseen, vanhempien odotuksiin ja niiden toteutumiseen sekä vanhempien tyytyväisyyteen lapsensa sijoitukseen ja yleiseen asennoitumiseen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen. Tapauskuvauksessa pääpaino oli omalla (Kati) tapauksellani, joka on kuvattu muita monipuolisemmin. Lopuksi pyrin ratkaisemaan arvoituksen tekemällä tulkintoja tutkimusongelmien sekä aikaisempien tutkimusten pohjalta.

Varton (1992, 116) mukaan laadullinen tutkimus on aina rajallinen yritys ymmärtää ihmisen kokemista. Myöskään tämä tutkimus ei ole yleistettävissä kaikkien yleisopetuksessa olevien vammaisten vanhempien kokemuksiin, vaan rajoittuu näihin kahdeksaan tapaukseen. Tämän tutkimuksen luotettavuutta rajoittaa myös se, että aineistoa oli keräämässä kahdeksan opiskelijaa. Aineisto joistakin lapsista jäi muita suppeammaksi ja pyynnöistä huolimatta tiedot jäivät vajavaisiksi. Olisimme voineet esittää myös enemmän miksi-kysymyksiä ja näin saada syvällisempiä vastauksia. Luotettavuutta rajoittaa myös se, että aineisto kerättiin aika lyhyessä ajassa. Parempaan tulokseen olisi ehkä päästy tekemällä esim. kaksi haastattelua, ensimmäisen alku kevästä ja toisen kevätlukukauden lopussa sekä havainnoimalla lasta ja opetusta pidemmällä ajanjaksolla. Tähän ei kuitenkaan ollut ajallisesti mahdollisuutta. Tutkimukseen tulee suhtautua kriittisesti myös siltäkin osin, että viidellä lapsella sijoitus oli kestänyt vasta alle seitsemän kuukautta.

Lapsikuvaukset

Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien lapset olivat tutkimushetkellä (keväällä 1996) iältään 7 - 11-vuotiaita. Heistä kuusi oli poikaa ja kaksi tyttöä. He olivat olleet yleisopetuksessa viidestä kuukaudesta neljään vuoteen ja seitsemään kuukauteen. Kaikki lapset olivat sijoittuneet yleisopetukseen ensimmäiseltä luokalta lähtien. Kuudella lapsella oli Downin syndrooma, yhdellä Spielmeyer-Vogtin oireyhtymä (sokea) ja yhdellä diagnoosina oli MBD (laaja-alainen kehitysviivästymä). Neljän lapsen vanhemmat olivat ylempiä tai alempia toimihenkilöitä ja neljän lapsen vanhemmat olivat työntekijöitä ja yhden lapsen isä maatalouden harjoittaja. Lapsista kolme asui Etelä-Suomessa, kaksi Keski-Suomessa, yksi Varsinais-Suomessa, yksi Oulun läänissä ja yksi Pohjois-Suomessa. Viiden lapsen perhe asui maaseudulla tai maaseutumaisen kunnan taajamassa, kolmen lapsen perhe asui kaupungin lähiössä tai kaupunkimaisessa asutuskeskuksessa. Haastattelutilanteessa neljässä tapauksessa paikalla oli sekä äiti että isä ja neljässä tapauksessa äiti. (ks. taulukko s. 18)

TAULUKKO 2. Lapsikuvaukset

Lapsen nimi	Sukupuoli	Vammaisuusaste	Ikä haastatteluhetkellä	Yleisopetusjoutuksen kesto	Haastattelun osallistuneet	Vanhempien sosioekonomisen asema	Perheen asumisalueen tyyppi
Kati	Tyttö	Downin syndrooma	7-vuotias	Kuusi kuukautta	Äiti ja isä	Molemmat ylempiä toimihenkilöitä	Kaupungin lähiö
Niklas	Poika	Downin syndrooma	11-vuotias	Neljä vuotta ja seitsemän kuukautta	Äiti ja isä	Molemmat ylempiä toimihenkilöitä	Maaseutukunnan taajama
Henri	Poika	Downin syndrooma	9-vuotias	Yksi vuosi ja kuusi kuukautta	Äiti	Äiti alempi toimihenkilö	Kaupungin lähiö
Juha	Poika	Downin syndrooma	8-vuotias	Kuusi kuukautta	Äiti	Molemmat työntekijöitä	Maaseutukunnan taajama
Toni	Poika	MBD (laaja-alainen kehitysviivästymä)	8-vuotias	Seitsemän kuukautta	Äiti ja isä	Molemmat työntekijöitä (työttömiä)	Maaseutu
Reetta	Tyttö	Downin syndrooma	8-vuotias	Viisi kuukautta	Äiti	Äiti työntekijä	Maaseutu
Jukka	Poika	Downin syndrooma	8-vuotias	Kuusi kuukautta	Äiti	Äiti työntekijä, isä maatalouden harjoittaja	Maaseutu
Jaakko	Poika	Spielmeyer - Vogtin syndrooma (sokea)	11-vuotias	Neljä vuotta ja seitsemän kuukautta	Äiti ja isä	Äiti ylempi toimihenkilö, isä alempi toimihenkilö	Kaupunkimainen asutuskeskus

3 TAPAUSKUVAUKSET

3.1 Tapaus Kati: ei eristettyä elämää

3.1.1 Taustatiedot

Kati on vuonna 1988 syntynyt tyttö, jolla on Downin syndrooma. Oireyhtymä todettiin jo synnytyksen yhteydessä. Kati ei tarvinnut minkäänlaisia apuvälineitä. Katilla oli esiintynyt karkailua, toisten matkimista ja tavaroiden syömistä. Kati kävi koulua eteläsuomalaisessa lähiökoulussa, jossa oli noin 400 oppilasta. Hänet sijoitettiin yleisopetuksen ensimmäiselle luokalle syksyllä 1995. Hänellä oli pidennetyn oppivelvollisuuden päätös ja hän suorittaa alkuopetuksen kolmessa vuodessa. Katin koulussa alkuopetus voidaan suorittaa yhdestä kolmeen vuoteen.

Katin perheeseen kuuluivat äiti, isä ja kaksi nuorempaa sisarusta. Nuorin perheen lapsista oli myös vammainen. Vanhemmat olivat korkeasti koulutettuja; isällä oli ylempi korkeakoulututkinto ja äidillä tutkijakoulutus. Vanhemmat kävivät kodin ulkopuolella töissä. Perhe asui etäällä koulusta ja vanhemmat huolehtivat Katin koulumatkoista itse. Lähimmät lapsiperheet, joissa oli Katin ja nuorempien sisarusten ikäisiä lapsia asuivat parin kilometrin päässä.

Katin luokassa oli kahdeksantoista oppilasta, kymmenen tyttöä ja kahdeksan poikaa. Seitsemän lapsen vanhemmat halusivat lapsensa samaan luokkaan Katin kanssa. Luokan oppilaat olivat opettajan mukaan hyvin eritasoisia. Osa oli taidoiltaan lähes kolmas luokkalaisten tasoisia ja kolmella oppilaalla oli mm. viivästynyttä puheenkehitystä ja hahmotushäiriöitä, häiriöitä sensorisessa integraatiossa, luokalle jäämistä. Lisäksi luokassa oli ollut opettajan tarkkailtavana yksi koululykätty oppilas. Opettaja oli 44-vuotias nainen, jolla oli aiempaa kokemusta vammaisista lapsista mm. omassa lapsuudessaan sekä musiikkileikkikoulussa työskennellessään. Hän suoritti erityispedagogiikan approbaturin kesällä 1995. Opettajan apuna luokassa työskenteli kouluavustaja. Avustaja oli ollut Katin avustajana jo päiväkodissa ja hän oli syyslukukauden 1995 loppuun saakka puolipäiväisenä. Tammikuusta 1996 alkaen hän siirtyi kokonaan koulun puolelle. Avustajalla ei ollut varsinaista koulutusta työhön.

Kati ei tarvinnut koulussa mitään erityisiä apuvälineitä. Loppukevästä 1996 Kati sai käyttöönsä oman, isänsä hankkiman tietokoneen. Koulussa toteutettiin joustavan etenemisen kokeilua, jossa 1 -

3 luokkalaiset oli jaettu äidinkielessä ja matematiikassa tasoryhmiin taitojensa mukaisesti. Ryhmästä toiseen voitiin siirtyä joustavasti tarpeen mukaisesti.

3. 1. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Kati sijoitettiin yleisopetusluokkaan vanhempien aloitteesta. Vanhemmat halusivat Katin yleisopetukseen, koska he eivät halunneet Katia eristettävän muista ihmisistä ja yhteiskunnasta. Äiti kertoi ajatuksistaan:

" se päällimmäinen ajatus oli just -- että mä en halunnu, että siinä vaiheessa, kun lapsi tulee kouluikään niin siitä alkaa se putki, missä se eristetään muista ihmisistä -- Enkä ollenkaan epäilly, että harjaantumislukassa oppis hyviä asioita asiasisällöltään, enkä niitten opettajia epäillyt, mutta sitä just, että sitä eristämistä." (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

He uskoivat myös Katin oppivan parhaiten saamalla mallin tavallisilta lapsilta. Tukea ajatuksilleen vanhemmat olivat saaneet Tukiviesti lehden artikkeleista, joissa Timo Saloviita käsitteli integraatiota.

Katin äiti otti puolitoista vuotta ennen koulunalkua yhteyttä kehitysvammahuollon kotihoidonohjaajaan ja psykologiin. Kumpikaan ei tukenut ajatusta, vaan lähinnä tyrmäsivät sen. Myös kouluviranomaisten suhtautuminen oli kielteistä. Äiti kuvasi kokemuksiaan:

" -- puhuin siitä kehitysvammahuollossa kotihoidonohjaajalle ja sitten mä puhuin sille psykologille -- sekään ei suostunu tai sano vaan, että kyllä mä varmaan voin olla oikeessa, mutta näin on tapana. -- sitten mä soitin näille kouluviranomaisille ja sieltä tuli sitten tosi uskomattomia juttuja. Ilman muuta ne tyrmäs, että se on mahdotonta, on olemassa harjaantumiskouluja ja tottakai sen pitää mennä sinne. Kaikkein pahin oli se joku -- suunnittelija. Niin se sano näin hyvin tylästi, että näistä asioista ei voi keskustella järkevästi vanhempien kanssa. Hänellä ei ollut minulle mitään keskusteltavaa, kun äiti luulee, että hänellä on liian viisas lapsi harjaantumislukkaan." (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

Äitiä kehoitettiin kuitenkin ottamaan yhteyttä suoraan koulupiirin koulujen rehtoreihin. Nykyisen koulun rehtori suhtautui asiaan myönteisesti ja alkoi selvittämään koulun mahdollisuuksia sijoittaa Kati. Lisäksi vanhemmat kieltäytyivät allekirjoittamasta pidennetyn oppivelvollisuuden päätöstä, jossa Katin kouluksi oli määrätty harjaantumiskoulu. Rehtorin avulla päätökseen lisättiin lause, että Katin koulusijoitus ratkaistaan vanhempia kuullen.

Vanhemmat olisivat luopuneet yleisopetussijoitusajatuksistaan, jos opettaja olisi kieltäytynyt. Katin vanhemmat kertoivat tunteistaan:

"Sitä on hirveen vaikee ymmärtää, että tarvii tällanen taistelu. Mä en ainakaan ollu missään vaiheessa valmis luovuttamaan tipan tippaa, että katotaan tää ainakin periaatteessa, on sitten hyvä tai huono asia tää ajatus. -- Ainut tietenkin mikä sen ois, minkä mä tavallaan oisin hyväksyny, et se ois menny myttyyn, ois ollu se ettei ois yksinkertaisesti ollu sellaista opettajaa, joka ois hyväksyny sen." (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

Opettaja olikin valittu luokkaan vapaaehtoisuuden perusteella. Opettaja oli ottanut tehtävän vastaan haasteena, mutta myös toisaalta hänen mielestään opettajan oli otettava vastaan ne oppilaat, jotka hänelle annetaan. Ennen koulun alkua opettaja tutustui perheeseen tapaamalla heidät sekä Katiin käymällä päiväkodissa. Opettaja vieraili myös erityiskoulussa ja opiskeli kesällä erityispedagogiikkaa.

3. 1. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Sijoituksen tavoitteena oli, että Kati olisi mahdollisimman paljon luokassa. Ongelmatilanteet pyrittiin ratkaisemaan luokassa esim. avustaja tai opettaja siirtyi ohjaamaan Katia työskentelyssä tai Katin konttaillessa, liikkussa luokassa avustaja rauhoitteli Katia sylissä. Katia muistutettiin usein myös työrauhasta ja koululaisen tavoista. Luokan muut oppilaat ohjasivat Katia myös esim. näyttämällä oikean sivun kirjasta. Ryhmätöitä tehdessä Kati työskenteli ryhmässä tehden omia tehtäviä, mutta ei vielä osallistunut itse ryhmätyön tekemiseen. Opettajan mukaan Kati oli kuitenkin vähintään kaksi tuntia päivässä poissa luokasta (äidinkieli ja matematiikka) sekä myös muulloin jos Kati esim. häiritsi työrauhaa. Tällöin avustaja työskenteli Katin kanssa käytävän toisella puolella olevassa "lukutuvassa". Työskentely sujui luokassa vaihtelevasti, välillä hyvin ja välillä ongelmia oli enemmän. Vanhempien mukaan Katille onkin ominaista tällainen olotilojen vaihtelu. Katin opettaja kuvasi sujuvuuden vaihtelua alkukevällä 1996:

"Niin nyt on tullut tämä ongelma, että -- Kati siellä konttaa ja vaeltaa ja aika vaikea on tehdä toisten tahtiin sitä tehtävää. Koska silloin [ennen joulua] niinku Kati, ku toiset harjoittelee jotain A:ta tai muuta niin Katille saatettiin antaa oma moniste ja se teki sitä hyvin keskittyneesti ja halusi tehdä. Välillä paiskasi lattialle ja välillä teki palapeliä sun muuta, mutta joulun jälkeen on ollut sitten sitä, että se syö palapeliä, pelikortteja ja ihan tarkotuksella tällaista ja konttaa ympäriinsä ja sun muuta. Se on ollut semmoinen sekamelska, että siksi me tehtiin toi pieni lukutupa, että siellä on käyny ja se on jotenkin kokenut sen kivana." (Katin opettajan haastattelu 1. 2. 1996).

Keväällä 1996 Kati kävi viikottain sekä erityisopettajan että puheterapeutin luona luokan ulkopuolella. Koulun oman erityisopettajan (puluksi) kanssa Kati opetteli lukemaan kokonaissanamennetelmällä, kun luokassa oli käytössä tavumenetelmä. Syksyllä 1995 opettaja ohjasi avustajaa enemmän, mutta kevään kuluessa avustaja sai entistä enemmän vastuuta Katin oppimateriaalin valmistamisessa sekä Katin opettamisessa. Avustaja auttoi tarvittaessa muitakin oppilaita ja toimi opettajana luokanopettajan ollessa esim. kokouksissa. Opettajan mielestä avustajan rooli oli tärkeä, vaikkakin alussa häntä jännitti yhteistyön sujuminen. Opettaja kertoi kokemuksistaan:

“Mua jännitti, kun tulee avustaja luokkaan.-- Miten oppii ohjaamaan ja miten lähtee menemään se homma -- ei mitään negatiivista sanottavaa, mutta kyllähän siinä on tietysti oppiminen, että opitaan ymmärtämään samaa kieltä ja että kun minä sanon, että käy tekemässä se, niin hän sanoo joo ja sitten hän ajattelikin mielessään eri tavalla. Kuinka tarkkaan selittää kaikkee mitä niinku tehään, mutta tuota justiin se, että esimerkiksi se alkuvaihe, kun oltiin niin minä en oikein tiennyt kun Kati sano, että enkä mene, mene pois tolo, niin minä en tiennyt miten siihen reagoida. Tälleen vähän hölmistyneenä, mutta sitten, kun avustaja sano, että ei mitään muuta kun nyt mennään ja pannaan vaatteet päälle ja mennään ulos. Vasta sitten, kun avustaja kerto, minkälainen Kati oli vuosi sitten ja mitä se on vuosi sitten siellä [päiväkodissa] ollut.--Kyllä siis on sillä tavalla, että en voisi kuvitellakaan sitä syksyä ilman avustajaa.” (Katin opettajan haastattelu 1. 2. 1996).

Vanhemmat pitivät myös avustajan roolia sekä pysyvyyttä erittäin tärkeänä. Heidän mielestään sekä opettajaa, että Katia auttoi se, että avustaja oli tuttu päiväkodista. Äiti kertoi avustajan tärkeydestä:

“Eihän mikään voi olla sen parempi, että päiväkodista seuraa aikuinen, joka tietää ja auttaa sitten tässä alkuongelmissa. Hirveen paljon sellasia tapoja, joita ei kuitenkaan muista kertoa ja välittää opettajalle, kun siinä on jo joku tietää ne jo valmiiksi ja sitten on vielä sen tyyppinen, että ei turhasta, pienestä hätkähdä. Niin varmaan on helpottanu tota opettajankin syksyä. -- ja se on hirveen tärkeä, että on semmonen avustaja, joka pysyy -- Kati saattaa mennä pitkäks aikaa, moneks päivää sekasin, kun tulee uus aikuinen.” (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

Katin opetuksen suunnittelussa ja toteuttamisessa opettaja koki hankalana sopivan materiaalin löytämistä. Hän kertoi kokemuksistaan:

“Katille haettiin sitä materiaalia kehitysvammaliitosta. Ei oo ollu semmmosta selkeätä pakettia, että sieltä on pitänyt monistaa A:ta ja -- E:tä ja vahvistaa, että se on kyllä -- semmonen työläs ollu. Että löytää sitä valmista materiaalia, sitä pitäis minusta olla runsaasti markkinoilla.” (Katin opettajan haastattelu 1. 2. 1996).

Opettajan tukena oli verkkoryhmä, joka kokoontui kolme kertaa lukukaudessa. Verkkoryhmässä olivat opettajan lisäksi avustaja, rehtori, erityisopettaja, terveydenhoitaja, puheterapeutti, psykologi, kehitysvammaohjaaja ja Katin vanhemmat sekä syksyllä päiväkodin henkilökuntaa. Opettaja piti verkkoryhmää erittäin tarpeellisena ja työtä tukevana. Opettajan mielestä työskentely sujui verkko-

ryhmässä hyvin. Ainoastaan hän pahoitteli sitä, että molemmat vanhemmat eivät olleet aina paikalla. Molemmat vanhemmat eivät aina olleet ehtineet kokouksiin, jolloin esiintyi tiedon kulussa ongelmia. Opettajan mielestä olikin erittäin tärkeää, että vanhemmat pääsisivät kokouksiin. Aluksi opettaja, rehtori, erityisopettaja, psykologi sekä mahdollisuuksien mukaan myös avustaja tapasivat omassa työryhmässään kerran viikossa. Tapaamiset muuttuivat epävirallisemmiksi ja Katin asioista puhuttiin tarpeen vaatiessa.

Verkkoryhmäkokousten lisäksi vanhemmat tapasivat opettajan parina aamuna viikossa ja avustajan päivittäin tuodessaan Katia kouluun. Luokassa oli käytössä myös reppuvihko, johon opettaja kirjoitti viestiä kotiin. Opettaja kertoi soittavansa Katin vanhemmille muita vanhempia useammin. Vanhemmat olivat tyytyväisiä vaikutusmahdollisuuksiinsa ja kokivat tulleet kuulluiksi. Itse opetusta he eivät olleet seuranneet. Katille oli tehty oma hops, jossa painopisteenä ensimmäisenä vuonna oli sosiaaliset tavoitteet. Aluksi hops tehtiin verkkoryhmässä kirjallisena ja sitä tarkasteltiin ja muutettiin tilanteen mukaisesti verkkoryhmän kokouksissa.

3. 1. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Vanhemmat uskoivat ennen sijoitusta Katin oppivan lukemaan ja laskemaan. Samalla he kuitenkin pelkäsivät tavoitteiden madaltumista. Vanhemmat kertoivat, että ennen luokkasijoitusta Kati ei osannut piirtää mallin mukaisesti. Alkukevästä 1996 Kati osasi jäljentää sanan. Myöskin kirjainten tunnistamisen ja tavujen hahmottamisen oppimista oli syksyn aikana tapahtunut. Kati osasi alkukevästä 1996 numerot ja laski kuuteen. Lukukäsitettä hän ei vielä hallinnut. Katin mieliaine oli vanhempien mukaan kirjoittaminen. Kati oli oppinut myöskin työskentelemään itsenäisemmin esim. kotona hän halusi tehdä läksyt ensin itsenäisesti ja vasta sitten näyttää vanhemmille. Vanhemmat olivat myös iloisia siitä, että koulusijoituksen jälkeen Katille tyypillinen karkailu oli vähentynyt. Opettaja kertoi, että Kati oli oppinut ensimmäisen syksyn aikana myös työskentelytaitoja: tekemään työtä kirjoihin, käyttämään kynää, tekemään rivin ja sivun loppuun. Myöskin Katin hienomotoriikka oli varmentunut ja selkiintynyt. Opettaja korosti Katin myös edistyneen sosiaalisissa taidoissa: tiesi kuuluvansa luokkaan, osasi kävellä jonossa, yhdisti paikat ja niihin kuuluvat välineet esim. jumppasali ja jumppavaatteet.

Ennen koulun alkua vanhemmat pohtivat opettajan suhtautumista siihen, että Kati ei aina noudata-kaan ohjeita ja toiveet eivät toteudu. Vanhempien mielestä opettaja oli kuitenkin suhtautunut Katiin hienosti. Äiti kuvasi suhtautumista kertomalla joulukuvaelmasta, jossa Katilla oli rooli:

"Katin ope on tiukka opettaja, mutta se on kuitenkin hirveen hyvin ottanu sen, että semmoset asiat mitkä mä olisin luullu, että se hermostuu niin ei oo käyny. Tai musta oli ihan tyypillistä se joulujuhla esitys. Katihan oli mukana siinä ja tää luokka esitti sen joulukuvaelman, elikkä mahdollisimman tällanen vakava ja harras esitys siellä. Kati oli sitten paimen ja tietysti, kun se näki, että sali oli täynnä ihmisiä niin sehän häkeltyi ihan täysin. Ni se teki sillee, että pani sen kaavun pänsä yli ja oli semmose-na myttynä siellä estraadilla ja se tota puhu ja laulo sieltä sitten ja kaks kertaa sen esityksen aikana se heilautti sen helman ylös ja kurkisteli vähän aikaa, että mitäs yleisöö täällä on ja pani luukun kiinni. Ja niinku se, että opettajalla tavallaan riitti se pokka, että se laitto sen vaan sinne, vaikka siitä saatto tulla semmosta hässäkkää." (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

Ennen sijoitusta Katin vanhemmat epäilivät Katin mahdollisuuksia löytää luokasta todellisia ystäviä, koska lapset ovat kehittyneempiä ja leikit vaikeampia. Toisaalta heidän mielestään ystävyysuhteita ei muodostu kovin helposti myöskään Down-lasten kesken, koska tällöin kumpikaan ei hallitse sosiaalisia taitoja. Opettajan ja vanhempien mielestä luokkaan sosiaalistuminen oli onnistunut hyvin. Opettajan mukaan Katilla oli luokassa ystäviä ja kukaan luokassa olevista ei haluaisi luopua luokan ilopilleristä. Joissakin tilanteissa Katin levottomuus häiritsi kuitenkin toisia. Luonnollisesti myös vuorovaikutus väheni Katin työskennellessä muissa tiloissa. Yksi luokan työistä oli käynyt Katin kotona ja Kati oli kutsuttu luokan tyttöjen syntymäpäiville. Vanhempien mukaan vuorovaikutusta olisi enemmän, jos perhe ei asuisi niin syrjässä. Vanhempien mielestä luokassa ei kiusattu ja muutenkin erilaisuutta oli mietitty riittävästi. Vanhemmat uskoivat oppilaiden oppivan Katin avulla erilaisuuden kohtaamista ja hyväksymistä. Ennen sijoitusta vanhemmat kertoivat epäilleensä myös koulun muiden oppilaiden suhtautumista. Vanhempien mukaan kaikki suhtautuivat Katiin kuitenkin hienosti. Ylempien luokkien oppilaat olivat jopa kilpailleet pääsystä Katin kummiksi.

Vanhemmat kertoivat pelänneensä ennen sijoitusta myös muiden opettajien suhtautumista. Isä kertoi tunteistaan:

"Etukäteen pelkää juuri sitä, että kuinka kypsä koulu on vastaanottamaan tällasia. Mä tiedän monia opettajia, jotka ei millään voi ymmärtää, että tullaan häiritsemään työtä ja tota ei voi tehdä normaaleilla, entisillä kuvioilla. Niin tuota sehän se pelottaa, että miten siinä nyt sitten käy ja sitä ajattelee, että onko täällä opettajia, jotka panee kauheesti hanttiin." (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

Kaikki koulun opettajat eivät opettajan ja vanhempien epäilyjen mukaan tuekaan sijoitusta. Jotkut opettajat olivat kommentoineet sijoitusta opettajalle vaikeuksien esiintyessä esim. etkö ajatellut asiaa ryhtyessäsi hommaan. Koulun rehtori oli puolestaan ollut alusta asti aktiivisena mukana. Keväällä 1996 koulun rehtori vaihtui. Myös Katin päiväkodin henkilökunta oli suhtautunut sijoitukseen hyvin epäilevästi. He olivat ilmaisseet ajatuksensa kysymällä opettajalta ensimmäisessä kokouksessa, että mahtaa olla raskasta opettaa sellaista joka ei opi mitään. Opettaja kertoi myös joidenkin erityisopettajien suhtautuneen sijoitukseen kielteisesti. Opettajan mielestä työyhteisön avoimuus onkin hyvin tärkeä tekijä sijoituksen onnistumisessa ja syksyllä 1996 hän oli sitä mieltä, että asia pitäisi käsitellä perinpohjaisesti työyhteisössä jo ennen sijoitusta. Perheen tuttavat suhtautuivat vanhempien mielestä sen sijaan myönteisesti Katin yleisopetussijoitukseen, joskin vanhemmat kertoivat luonnollisesti juttelevan asiasta enemmän niiden kanssa, jotka olivat kiinnostuneita.

3. 1. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen

Katin vanhemmat olivat tyytyväisiä sijoitukseen ja uskoivat sijoituksen vaikuttavan myönteisesti Katin tulevaisuuteen sitä enemmän mitä kauemmin Kati on tavallisessa luokassa. Vanhemmat kuvasivat ajatuksiaan Katin tulevaisuudesta:

“Se on aika suuri kysymys -- että mitä pitempään näin voi onnistua, että on muiden lasten parissa niin mun mielestä parantaa sitä mahdollisuutta, että sitten omin nokkinen tulee toimeen muitten ihmisten kanssa ja töissä tai missä tahansa. Että ei oo ainakaan se automaattiputki, että harjaantumisloukka ja työkeskus. Ainakin tää mun mielestä parantaa mahdollisuuksia tai niitä vaihtoehtoja -- Täähän on niinku jatkumo. Siis eihän Kati ennen kouluikääkään ollu missään kopissa.” (Katin vanhempien haastattelu 1. 2. 1996).

Vanhemmat suhtautuivat vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen myönteisesti, mutta halusivat harkita asiaa tapauskohtaisesti. Heidän mielestään kouluilla ei ole vielä riittävästi valmiuksia sijoittaa kaikkia vammaisia lapsia yleisopetukseen. Sijoituksen onnistumisen edellytyksinä he pitivät halukkaita opettajia, rehtoreita, avustajia sekä pienempää luokkakokoa.

Loppukeväästä 1996 koulussa oli homevaurioita ja opettaja sairasteli. Myös oppilaat joutuivat siirtymään luokasta toiseen. Keväällä Kati työskenteli aiempaa useammin luokan ulkopuolella. Äiti kertoi syksyllä 1996, että tilanne koulussa oli aika sekava. Luokka joutui uudestaan siirtymään pois omasta luokasta ja uhkana oli, että he joutuisivat kiertämään luokasta toiseen. Tällöin Katin tietoko-

neen käyttö jäisi vähäiseksi tai hän joutuisi työskentelemään eri tilassa. Avustaja ja opettaja olivat olleet pois koulusta aika paljon ja välillä koko luokasta oli vastannut avustajan sijainen. Opettaja aloitti opiskelemaan laaja-alaiseksi erityisopettajaksi ja oli osan viikosta poissa koululta. Kati oli syksyllä 1996 pääsääntöisesti luokassa ja se olikin tavoitteena. Äidin mielestä Kati ehkä oppisi lukemaan ja edistyisi muussakin oppimisessa, jos häntä ehdittäisiin ohjaamaan enemmän. Iltapäivähoitoa ei oltu myöskään onnistuttu järjestämään, vaan Kati on ollut avustajan sijaisen kotona koulun jälkeen. Myös opettaja oli ollut järjestämässä iltapäivähoitoa. Äidin mielestä Kati oli kuitenkin tyytyväinen ja kävi mielellään koulua ja vanhemmat olivat edelleen tyytyväisiä sijoitukseen.

3. 2 Tapaus Niklas: vanhempien satsaus kannattaa

3. 2. 1 Taustatiedot

Niklas on vuonna 1984 syntynyt poika, jolla on Downin syndrooma. Se todettiin jo synnytyssairaalassa. Vauvaiän ja varhaislapsuuden kasvukehitys oli edennyt normaalitasolla (esim. kävely, kuivaksi oppiminen, ruokailu). Lauserakenteissa oli puheessa ilmennyt lievää poikkeavuutta. Muistioppiminen (laulut, lorut) olivat olleet hänen vahvuutensa. Liikunnallisesti motoriikka oli ollut kömpelöä. Harjaannuttamisen avulla liikunnasta oli kuitenkin tullut Niklakselle mieluista. Abstraktit käsitteet tuottivat eniten oppimisvaikeuksia. Niklas oli ollut hyvin terve lapsi. Niklas teki koulumatkat itsenäisesti pyörällä ja linja-autolla. Harrastuksina hänellä oli partio, tennis, musiikki ja uinti.

Niklaksen kotipaikka oli pieni maalaiskunta Varsinais-Suomessa. Lähimpään suureen kaupunkiin oli matkaa noin 35 km. Niklaksen perheeseen kuuluivat kaksi pikkuveljeä sekä opetustehtävissä työskentelevät vanhemmat. Perhe asui omakotitalossa kunnan keskustajamassa, josta Niklaksella oli seitsemän kilometrin koulumatka pieneen kyläkouluun. Koulussa oli 44 ala-asteen oppilasta siten, että luokkia oli yhteensä kolme ja ne olivat kaikki yhdysluokkia. Opettajia koulussa oli kolme sekä lisäksi kiertävä erityisopettaja ja englannin opettaja. Niklas oli keväällä 1996 viidesluokkalainen, mutta hän sai opetusta 3 - 4 lk luokassa. Luokassa oli 16 oppilasta, joista viisi kävi kolmatta luokkaa, kymmenen neljättä luokkaa ja sitten Niklas viidettä luokkaa. Tyttöjä luokassa oli seitsemän ja poikia yhdeksän.

Vanhemmat olivat käyttäneet pääasiassa tavallisia neuvola ja päiväkotipalveluja. Perheessä olikin panostettu alusta asti siihen, että Niklas saisi elää normaalia elämää. Vanhempien kokemukset palveluista olivatkin osittain kielteisiä. Heidän mielestään tietoa oli liian vähän ja kaikesta puuttui suunnitelmallisuus. Vanhemmat kuvailivat kokemuksiaan:

“Pikkulapsivaiheessa hänellä kävi perhepäivähoidon yhteydessä tällöinen leikkiterapeutti... piti käydä kerran viikossa, mutta hän kävi ehkä 1 - 2 kertaa kuukaudessa... siitä puuttu kyllä mun mielestä semmonen suunnitelmallisuus...et sikäli olin kyllä pettyny, et puhuttiin kaiken maailman portaat- suunnitelmista ja henkilökohtasesta suunnitelmasta, mut ne kyllä jäi puheen asteelle -- Neuvolassahan ei tiedetty itse asiassa juuri yhtään mitään, et mä rupesin viemään sinne sitä tietoa, et mitä voitaisiin tehdä. - - Minkäänlaista ensitietoa me ei sairaalasta saatu. Ei ollu minkäänlaista keskustelua, et ihan itte me ollaan lähdetty kaikkia hakemaan. “ (Niklaksen vanhempien haastattelu 18 - 19. 3. 1996).

3. 2. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Vanhemmat alkoivat miettimään yleisopetusta vaihtoehtona, koska he halusivat Niklaksen saavan kontakteja tavallisiin lapsiin. He pitivät tärkeänä myös sitä, että Niklas oppisi normaaliin elämään kuuluvia asioita esim. linja-autolla matkustamista, omista asioistaan ja tehtävistään vastaamista sekä elämään kuuluvien pettymysten kohtaamista. He eivät saaneet kuitenkaan tukea esim. kehitysvammahuollosta. Vanhemmat perustelivat valintaansa seuraavasti:

“Meillä on aina ollu semmonen periaate, että hänelle ei oo koskaan asetettu rajoja, et mä en oo koskaan ajatellu sillä tavalla, et se ei varmaan opi tätä. -- Meistä rupes aina tuntu- maan, et minkä takia kehitysvammaset pannaan vaan keskenään leirille, et miksei voi olla muitten kanssa leirillä. Lähinnä niitten leirikokemusten perusteella sitten heräs ajatus, ettei ole oikein järkevää, että kehitysvammasia ihmisiä on yhdessä paljon ja tehdään pelkästään heidän kanssaan... toiset sit matkii niitä ei normaaleja asioita ja ne toistuu... ja niitä huono- ja malleja oli sitten hirveen vaikea opettaa pois. -- Me ihmeteltiin hirveesti sitä, et kun ei ku- kaan tarjoo mitään muita vaihtoehtoja... en mä haluais ketään loukata, mutta jotenkin tuntu, että koko kehitysvammahuolto oli semmosta hyssyttelyä.. ei ajateltukaan, et ne aikuiset vois lähtee liikenteeseen ja tarjota erilaisia palveluja ... et tuntu, et vanhemmille ei haluttu an- taa, et vois itte näitä ajatella, et esim. meitä ei missään vaiheessa kannustettu, et pidettiin suorastaan pöyristyttävänä ja ihmiset ajatteli, et ne oman himonsa takia haluaa tehdä eri- lailla. Se oli jotenkin niin kaukana normaalista elämästä. Tuntu, et se koko systeemi pitäis niinku räjäyttää elämään jotenki. “ (Niklaksen vanhempien haastattelu 18 - 19. 3. 1996).

Niklas aloitti koulunkäynnin yleisopetuksen ensimmäisellä luokalla seitsemän vuotiaana. Perhe asui vielä ennen koulunkäynnin aloittamista eri paikkakunnalla. Vanhemmat aloittivat selvittämään eri vaihtoehtoja noin puolitoistavuotta ennen sijoitusta. He kävivät myös tutustumassa harjaantumis-

koulussa ja mukautetun opetuksen koulussa. Lisäksi he soittelivat lähimpään suureen kaupunkiin ja tiedustelivat kokemuksia kehitysvammaisten lasten yleisopetussijoituksista. Kokemuksia oli kuitenkin äärettömän vähän. Tämän jälkeen vanhemmat soittivat nykyiseen kuntaan mukautetun luokan opettajalle ja tiedustelivat löytyisikö kunnasta koulua ja ennen kaikkea opettajaa, joka ottaisi Niklaksen luokalleen. Vastasoitto oli tullut heti seuraavana päivänä ja nykyisessä koulussa oltiin oltu kiinnostuneita. Vanhemmat lähtivät siis ensin tietoisesti opettajatasolta ja ottivat vasta sitten yhteyttä koulutoimeen. Ongelmana oli vielä samaan aikaan ajoittuva valtionosuussäännösten muutos. Kunta vaati ennakkopäätöksen siitä, että Niklaksen avustajaa ja koulumatkoja varten saataisiin se valtionapu mikä ennenkin. Valtionapumuutokset aiheuttivat vanhemmille parin kuukauden soittelujakson, ennen kuin asia ratkesi onnellisesti. Tämän jälkeen vanhemmat ryhtyivät selvittämään byrokratiaa kehitysvammaneuvoalan. Lisäksi perhe muutti nykyiselle paikkakunnalle nimenomaan Niklaksen koulun takia. Mikäli sopivaa luokkaa ja halukasta opettajaa ei olisi löytynyt Niklas olisi aloittanut koulun mukautetussa opetuksessa.

3. 2. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Niklas kävi kolme ensimmäistä vuotta koulua yhdysluokalla 1 - 2 ja hänellä oli koko ajan sama opettaja. Siirtyessään 3 - 4 luokalle opettaja vaihtui ja keväällä 1996 hän kävi toista vuotta tätä luokkaa taas uuden opettajan ohjaamana. Viidennen luokan käyminen 3 - 4 yhdysluokassa oli koulun ja vanhempien yhteinen päätös. Niklaksen oli ajateltu tarvitsevan vielä yhden vuoden aikaa ennen siirtymistään viimeiselle yhdysluokalle. Näin hän saisi vankemman pohjan uusien ja vaikeampien asioiden oppimiseen.

Keväällä 1996 Niklasta opettivat kaikki koulun kolme opettajaa siten, että oma opettaja opetti äidinkieltä, ympäristö- ja luonnontietoa ja musiikkia sekä piti työpajoja. Niklaksen ensimmäinen opettaja opetti uskontoa ja kuvaamataitoa. 5 - 6 luokan opettaja puolestaan vastasi matematiikasta, liikunnasta, puutöistä sekä historiasta. Englanti toteutui kiertävän opettajan voimin. Niklaksen opetuksessa käytettiin melko vähän tukitoimia. Avustaja hänellä oli, mutta kaikilla tunneilla Niklas ei tarvinnut avustajaa lainkaan. Avustajan tarve riippui kovasti tehtävätyypistä ja myös siitä miten ahkeralla ja vireällä tuulella Niklas oli. Niklaksella oli ollut jo aiemmin kolme muuta avustajaa. Vanhemmat kertoivat avustajan vaihtumisten olleen vaikeita, koska suhde Niklaksen ja avustajien välillä oli ollut läheinen. Isä kertoi avustajien vaihtumisesta:

“Avustajan vaihtumiset on aina ollu vähän semmosia kriisipaikkoja. Nyt vasta ollaan huomattu, että olis pitäny valmentaa näitä siihen, ettei sais liian läheisiä kontaktejakaan luoda ... on nää lähdöt ollu vähän iskuja päin naamaa ... yks tärkeä ihmissuhde onkin katkennut yht’äkkiä.” (Niklaksen vanhempien haastattelu 18 - 19. 3. 1996).

Niklakselle oli tehty henkilökohtainen opetussuunnitelma ja häntä arvioitiin sen mukaan. Opetus toteutettiin käytännössä Niklaksen kohdalla hyvin luontevasti. Niklas työskenteli muiden mukana samoissa oppimistilanteissa. Joitakin tehtäviä tai kirjoja hänellä oli erillisinä, mutta hyvin paljon samaa kuin muilla oppilailla. Avustaja mahdollisti myös sen, että luokassa opettaja irrottautui joskus Niklaksen kanssa kahdenkeskisiin opetustilanteisiin.

Koulussa kävi kerran viikossa kiertävä erityisopettaja ja tarpeen mukaan hän otti Niklaksen yksilöopetukseen. Luokanopettaja sai tukea työlleen sekä erityisopettajalta että yhteistyöpalavereista, joita järjestettiin tarpeen vaatiessa (esim. neljä lukuvuoden aikana). Palavereissa oli mukana edellä mainitun erityisopettajan lisäksi koulun kaikki opettajat, jotka opettivat Niklasta sekä vanhemmat ja avustaja. Palavereiden tarkoituksena oli tehdä vuosikohtainen opetussuunnitelma sekä tarkistaa sitä ja pohtia, missä oltiin onnistuttu ja mitkä olivat olleet heikkoja kohtia.

3. 2. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Ennen sijoitusta vanhempien odotukset ja toiveet olivat kohdistuneet lähinnä sosiaalistumiseen ja mallioppimiseen. Vanhemmat olivat toivoneet myös pystyvänsä hyvään yhteistyöhön sekä koulun että muiden vanhempien kanssa. Epäilyjä heillä ei ollut sijoituksen suhteen, vaikkakin heitä oli varoiteltu itsetuntovaikeuksista. Heidän mielestään Niklaksen itsetunto ei ollut kuitenkaan kärsinyt sijoituksesta.

Koulumenestyksellään Niklas oli yllättänyt sekä opettajat että vanhemmat. Hän pärjäsi joissain aineissa jopa paremmin kuin luokan heikoimmat oppilaat. Niklas oli oppinut lukemaan ensimmäisen vuoden huhtikuun puolessa välissä. Vanhemmat kertoivat, että Niklas oli verbaalisesti aika lahjakas ja hänellä oli hyvä sanavarasto. Myös englannin opiskelu oli sujunut yllättävän hyvin. Lukemisen ohella myös kirjoittaminen oli kohentunut ja selkiintynyt neljännen ja viidennen luokan aikana. Vanhempien käsityksen mukaan matematiikka oli Niklakselle vaikeinta, erityisesti avaruudellinen

ja käsitteellinen ajattelu oli hankalaa. Yleensä Niklakselle oli vaikeaa päästä tehtävissä alkuun, myöskin vireystila vaikutti onnistumiseen.

Opettajan ja vanhempien mukaan Niklas eli keväällä 1996 alkavaa murrosikää, joka oli tuonut mukanaan joitakin ongelmia. Niklaksella oli mm. erittäin kova itsekritiikki. Koulutehtävien vaikeudessa Niklas ei enää pärjännytkään yhtä hyvin ja tämä harmitti häntä. Myös kaverisuhteissa hän alkoi erottumaan toisista käyttäytymällä ikätasoaan lapsellisemmin. Näistä asioista keskusteltiin Niklaksen kanssa. Muutoin hän kävi mielellään koulua ja kertoi vanhemmilleen kouluasioista ja kavereista. Vanhempien mukaan Niklas nautti kouluun menosta ja lomat tuntuivat Niklaksesta liian pitkiltä.

Perhe osallistui erittäin aktiivisesti Niklaksen koulunkäynnin tukemiseen. Opetusalan ammattilaisina he kykenivät itse seuraamaan Niklaksen kehitystä ja nostamaan esille tarvittaessa sekä hyviä että epäonnistuneita kokemuksia. Kontaktia koulun ja kodin välillä pidettiin yllä lähinnä pienempimuotoisilla keskusteluilla sekä sitten yhteistyöpalavereilla. Vanhemmat kokivat tullessa otetuiksi huomioon Niklaksen päivittäisissä asioissa. Erittäin oleellista oli myös se aika, jonka vanhemmat kotona panostivat esim. Niklaksen läksyjen valvomiseen.

Luokan ja koko koulun oppilaat olivat sosiaalisia. He ottivat Niklaksen suhteellisen helposti mukaan leikkeihin ja peleihin. Lähinnä joukkuepeleissä Niklas oli mukana ja hyväksyttynä lähes aina. Jonkin verran yksikseen oleilua oli kuitenkin esim. välitunneilla. Alun alkaen koulussa oli ongelmana se, etteivät muut oppilaat uskaltaneet puolustaa itseään Niklasta vastaan, jos hän teki jotain kiellettyä. Sittemmin tilanne oli normalisoitunut ja luokanopettajan mielestä Niklas kuului luokkaan ja oli selkeästi yksi muista. Vanhempien mielestä Niklaksella ei kuitenkaan ollut luokassa sydänystävää. Muutenkin heidän mielestä vuorovaikutusta voisi olla enemmän, jos he asuisivat lähempänä koulua. Äiti kertoi Niklaksen ja muiden oppilaiden vuorovaikutuksesta:

“Siellä on melko säännöllinen porukka, jotka käy meillä synttäreillä ja kenen luona Niklas käy synttäreillä. Kenestä hän puhuu ja kenen kanssa vaihdetaan jääkiekkokuvia ... ja tytöistäkin hän juttelee ... hänellä ei ole sydänystäviä ... et ne pelaa ilmeisesti enimmäkseen jalkapalloa ... kun mä juttelen, et ooksä yksinäinen ... ei hän oo koskaan valittanu ... semmosta, et joku ois kiusannu tai ... et sillon alkuvuosina oli semmosta ... ehkä vanhemmatkin oli liikaa valistanu lapsiaan, et Niklasta pitää suojella ja auttaa ... kun Niklas paini niinku muut ei osannu painii takas tai sanoa oo kunnolla.”
(Niklaksen vanhempien haastattelu 18 - 19. 3. 1996).

Vanhempien mielestä muut oppilaat olivat oppineet Niklakselta erilaisuuden hyväksymistä. Tämä oli näkynyt erittäin selkeästi kouluun tullessa kaksi maahanmuuttajaoppilasta. Kaikki oppilaat olivat ottaneet heidät hyvin luontevasti vastaan. Vanhempien käsityksen mukaan Niklaksen läsnäolosta ei ole ollut haittaa muille oppilaille.

Opettaja ja koulun muut opettajat olivat kokeneet Niklaksen opettamisen heidän työtään rikastavana. Koulu oli alunperin ollut valmis vastaanottamaan vammaisen lapsen joukkoonsa eivätkä he olleet sitä katuneet. Vanhemmat kertoivat opettajien suhtautuneen sijoitukseen kaikin puolin myönteisesti. Alussa opettajat olivat kuitenkin epäröineet omien taitojensa riittävyttä. Vanhemmat uskoivat koulun hyötyvän vammaisten lasten sijoituksesta. Heidän mielestään koulu sai uusia työtapoja ja asenteita sekä uudenlaista avoimuutta.

Vanhemmat olivat panostaneet myös avoimeen kontaktiin muiden vanhempien suhteen. Äiti kertoi heidän ensin alussa ottaneen yhteyttä vanhempiin ja kertoneen, että heihin voi aina ottaa yhteyttä, jos on jotain epäselvää. Yleensä muut vanhemmat olivat suhtautuneet sijoitukseen myönteisesti. Aluksi joku vanhempi oli kyseenalaistanut sijoituksen epäilemällä Niklaksen vievän resursseja ja opetukseen käytettävää rahaa muilta oppilailta. Asian selvittyä suhtautuminen kuitenkin muuttui. Vanhemmat olivat saaneet kannustusta ja tukea myös muilta tuttaviltaan ja sukulaisiltaan, vaikkakin he itse hoitivat kaikki käytännön järjestelyt.

3. 2. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen

Vanhemmat olivat olleet hyvin tyytyväisiä sijoitukseen. Alunperin he ajattelivat katsoa vuoden kerrallaan ja olivat valmiita toisenlaisiin ratkaisuihin, jos sijoitus epäonnistuisi. Keväällä 1996 he miettivät jo alustavasti Niklaksen sijoitusta yläasteella ja toivoivat yleisopetussijoituksen olevan edelleen mahdollista. Suurin sijoituksen hyöty oli vanhempien mielestä ollut Niklaksen mahdollisuus elää yhdessä arkipäivää ikätovereidensa kanssa ja oppia monia itsenäisyyteen ja elämäntaitoihin liittyviä asioita. Äiti kertoi näistä taidoista:

“Hän on oppinu tulemaan toimeen yhteisössä, hän noudattaa musta aika hienosti niitä yhteisiä sääntöjä -- ekana vuotena hän kulki taksilla ja nykyään hän menee itte pyörällä linja-autopysäkille ja sieltä linja-autolla -- sit hän on hirveen hyvin oppinu itse hoitamaan ... että hän sanoo, et meillä on huomenna sukset ja luistimet ilman, että on kukaan kirjoittanu lapulle. -- Hän hahmottaa aika laajoja kokonaisuuksia siitä kou-

lunkäynnistä ja puhuu niistä tavoitteista ja mitä siellä tehdään.” (Niklaksen vanhempien haastattelu 18 - 19. 3. 1996).

Vanhemmat kokivat perheen myös hyötynneen siitä, että Niklas oli tullut omatoimisemmaksi ja itenäisemmäksi. Niklas selviytyi jo monista asioista ilman vanhempien tukea.

Kielteisenä kokemuksena vanhemmat pitivät sitä, että Niklasta rasiettiin ensimmäisenä kouluvuotena hänestä tehdyllä pro gradu -työllä. Niklas ei ollut pitänyt siitä, että häntä tarkkailtiin. Toisena kielteisenä seikkana vanhemmat pitivät koulun kaukaista sijaintia, jonka vuoksi Niklaksella ei ollut mahdollisuutta vapaa-aikana olla koulukavereiden kanssa.

Vanhemmat suhtautuivat myönteisesti vammaisten lasten yleisopetussijoituksiin, mutta halusivat harkita asiaa tapauskohtaisesti. Heidän mielestään onnistuminen edellyttää riittäviä tukitoimia esim. avustajaa, myönteistä suhtautumista, sopivaa koulun kokoa ja filosofiaa. He pitivät tärkeänä myös sijoituksen jatkuvuutta ja suunniteltua vastaanottotilannetta sekä yleistä avoimuutta. Vanhempien mielestä sijoituksen onnistuminen vaatii myös vanhemmilta aika paljon. Äiti kuvaili ajatuksiaan:

“Kyllä mä voin oikein lämpimästi suositella sitä vanhemmille, jotka uskoo ja niinku laskee resurssinsa, et he jaksaa olla siinä mukana ... seurata sitä koulutapahtumaa ... luoda sitä pohjaa niinku sille onnistumiselle ... mut, et jos kuvittelee, et sen lapsen voi jättää sinne yksin ja se yhteiskunta hoitaa niin sillon mä pelkään ettei se onnistu sillä tavalla.” (Niklaksen vanhempien haastattelu 18 - 19. 3. 1996).

3. 3 Tapaus Henri: yhteistyöllä onnistutaan

3. 3. 1 Taustatiedot

Henri on vuonna 1986 syntynyt poika. Hänellä on heti syntymän jälkeen todettu Downin syndrooma, minkä vuoksi sairaala ilmoitti hänet heti erityishuoltopiiriin asiakkaaksi. Ennen kouluikää, puolivuotiaasta saakka Henri sai kuntoutusohjausta. Fysioterapeutti diagnosoi Henrin noin yksivuotiaana, mutta siitä ei seurannut mitään. Puheterapiassa hän kävi ennen kouluikää melko pitkän jakson. Äiti oli kokenut puheterapiassa käynnin kuitenkin aika turhauttavana, sillä sieltä viestittiin aina kaiken sujuvan hyvin. Vauvana Henri oli perhepäivähoidossa, mutta siirtyi puolitoista-vuotiaana tavalliseen päiväkotiin. Siellä hänellä oli oma avustaja vuodesta 1990 lähtien. Kuntoutusohjaaja konsultoi myös päiväkotiä. Se oli ollutkin tarpeellista, sillä henkilökunta oli ollut hyvin varovainen Henrin suhteen.

Henrin perheeseen kuuluivat äiti ja neljävuotias pikkusisko sekä lemmikkeinä kissa ja koira. Perhe asui omakotitalossa eteläsuomalaisen pikkukaupungin lähiössä. Äiti työskenteli esimiestehtävissä hoitoalalla. Kouluun tuli matkaa noin 2,5 kilometriä. Henri selviytyi koulumatkasta itsenäisesti. Ensimmäinen koulutussuunnitelma Henrille laadittiin helmikuussa 1991 hänen ollessaan melkein viisivuotias. Koska kaupungissa toimi harjaantumisloukka, oli se luonnollinen valinta Henrin kouluksi. Henrin ohjaus jatkui päiväkodissa Portaat- ohjelman pohjalta kuntoutusohjaajan valvonnassa ja avustajan tuella. Koulutussuunnitelman tarkistuksessa vuonna 1992 päädyttiin siihen, että Henri otettiin harjaantumisloukan kirjoihin elokuusta 1992 lähtien. Edelleen varsinainen sijoituspaikka oli päiväkotii, vaikka Henri siirtyi harjaantumisloukanopettajan vastuulle. Sama avustaja jatkoi Henrin tukena.

3. 3. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Harjaantumisloukanopettaja totesi esiasteen aikana Henrin olevan hyvätasoinen oppilas. Opettaja alkoi pohtimaan Henrille sijoitusta yleisopetukseen. Samaan aikaan äiti oli myös miettinyt mm. steiner- ja montessoriopetusta vaihtoehtoina harjaantumisloukalle. Äiti oli jutellut asiasta kuntoutusohjaajan kanssa. Kuntoutusohjaaja oli epäillyt ettei kaupunki suostuisi muihin järjestelyihin. Äiti kertoi tilanteesta:

“ Mä sain vähän sellasen vastauksen sillon häneltä [kuntoutusohjaajalta], että täällä ei oo tarjolla mitään muuta. Mä sanoin, että mites se on mahollista sijoittaa jonnekin muualle. Mull tuli ihan niinku nämä steinerkoulut ja montessoriopetus ja nää tuli mulle mieleen ja mä vähä niinku kyselin niistä. -- emmä voi sanoa, että tyrmäs, mutta -- vähän niinku -- sillätavalla, että anto niitä faktoja, että no tuskin kaupunki suostuu sellaseen.” (Henrin äidin haastattelu 24. 2.1996).

Äidin tyytyessä tilanteeseen harjaantumisloukanopettaja rohkaistui kysymään äidin mielipidettä yleisopetussijoituksesta tietämättä äidin miettineen myös vaihtoehtoista opetusta. Molemmat olivat tahollaan olleet myös yhteydessä PsT Timo Saloviitaan.

Alunperin äiti oli halunnut Henrin muualle kuin harjaantumisloukkaan, koska hän oli kuullut samassa luokassa olevan hyvin eri-ikäisiä oppilaita. Äidin mielestä Henri ei myöskään tarvitsisi niin paljon ohjausta elämisen taidoissa, kuin hänen käsityksen mukaan harjaantumisloukassa ohjattiin. Äiti kuvaili tunteitaan:

“Sain tietää niinku sitte -- niitä sellasia faktoja ihan että tosiaan että samassa ryhmässä voi kuusvuotias ja kuusitoistavuotias. Ja silloin mua rupes niin kauheesti pelottamaan ett ei oo totta. Ja silloin niinku ittelle vaan tuli se ett emmä halua tätä omaa kuusvuotiastani tänne isojen joukkoon, ett hyvänen aika, ett eiks oo mitään muuta mahdollisuutta. [Ja] mulla oli koko aika se - vähän niinku sellanen, ett täällä opetetaan niinku enemmän näitä elämisen taitoja ja Henrillä taas oli hirveen hyvät valmiudet, no se nyt jotain kengännauhojen solmimista tai muuta, tokihan niit ois voinu opettaa. Mutt jotenkin tuntu niinku -- se vois saada niinku enemmän jostain muusta.” (Henrin äidin haastattelu 24. 2. 1996).

Äiti ei ollut kuitenkaan osannut ajatellakaan yleisopetussijoitusta ennen kuin harjaantumisloukanopettaja otti häneen yhteyttä.

Harjaantumisloukanopettaja ja äiti päättivät yhdessä lähteä ajamaan asiaa. Syksyllä 1993, toisen kouluvuoden alussa, Henrin äiti sai tietää Saloviidan tarvitsevan tutkimusprojektia varten yleisopetukseen sijoitettuja oppilaita. Tämän tiedon innoittamina äiti ja opettaja sopivat aikataulun nopeuttamisesta. Opettaja selvitti, olisiko mikään kolmesta, etukäteen heidän miettimästään koulusta valmis ottamaan Henriä oppilaakseen. Päiväkodin lähellä olevasta koulusta tartuttiin haasteeseen. Rehtori oli suhtautunut asiaan varovaisen myönteisesti ja opettaja oli tuntunut innostuneelta. Henri aloitti syys - lokakuun vaihteessa yleisopetusryhmässä, jossa suurin osa lapsista oli hänelle tuttuja päiväkodista. Alussa oltiin sovittu, että sijoitusta kokeillaan jonkin aikaa ja vasta sitten tehdään virallinen siirto. Lokakuun 1993 lopulla Henrin tulevaisuutta pohdittiin yhdessä ja hänelle laadittiin ensimmäistä henkilökohtaista opetussuunnitelmaa Saloviidan antaman mallin mukaisesti.

Sijoitus ei kuitenkaan ollut sujunut vaikeuksista. Avustaja oli vaihtunut lukuvuoden alussa ja uusi avustaja ei ollut löytänyt kontaktia Henriin. Vähän kaikissa asioissa oltiin menty taaksepäin. Lisäksi opettaja oli ilmoittanut, ettei hän tarvitse avustajaa luokassa. Marraskuun lopussa opettaja sitten oli yksioikoisesti ilmoittanut, että Henrin paikka ei ole vielä ko. koulussa. Opettajan mukaan rehtori oli ollut samaa mieltä. Hän ei ollut halunnut enää keskustella asiasta ja viimeiseen palaveriin, joka oli vielä sovittu, hän ei ollut enää tullut.

Tilanne oli nollattu ja Henri oli palannut päiväkotiin. Lisäksi kevätlukukaudella hän oli käynyt kaksi kertaa viikossa harjaantumisloukassa. Siellä opetus oli järjestetty kahdenkeskisinä opetustuokioina. Keväällä 1994 harjaantumisloukanopettaja otti yhteyttä Henrin nykyiseen kouluun. Siellä asennoiduttiin siten, että koulu on palvelulaitos ja se järjestää toimintansa asiakkaittensa tarpeen mukaisesti. Näin Henrille löytyi uudestaan paikka yleisopetusryhmässä. Harjaantumisloukanopettaja huolehti vielä asian ilmoittamisesta koulutuslautakuntaan (17. 5. 1994). Lisäksi hän varmisti

henkilökohtaisen koulunkäyntiavustajan saamisen. Avustaja oli Henrille jo ennestään tuttu ihminen. Äiti piti harjaantumislukanopettajan roolia merkittävänä koko sijoitusprosessissa. Omaa rooliaan hän piti sen sijaan vähäisempänä.

3. 3. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Henri aloitti ala-asteen yleisopetusryhmässä elokuussa 1994. Koulu oli keskikokoinen ala-aste. Oppilaita oli noin 230 ja luokanopettajia kymmenkunta sekä englanninopettaja ja luki-erityisopettaja. Erityisopettaja kävi koulussa kerran viikossa. Henrin aloittaessa koulunsa luokalla oli 22 oppilasta, joista poikia oli 12 ja tyttöjä 10. Muuttoliike pienensi luokkaa kuitenkin niin, että helmikuussa 1996 oppilaita oli vain 15. Opettaja oli nuori ja hän työskenteli ensimmäisiä vuosiaan luokanopettajana.

Opettajalle kerrottiin heti, että hänellä on tukenaan paitsi avustaja myös työryhmä, johon kuuluivat Henrin äiti, avustaja, harjaantumislukanopettaja erityisasiantuntijana ja koulun johtaja. Työryhmä kokoontui 3 - 4 viikon välein tai tarvittaessa. Opettaja pääsi ensimmäisen syksyn aikana myös kurssille, jossa käsiteltiin opetuksen eriyttämistä luokassa. Opettaja opetti luokkaa kokonaisuutena ja Henri pystyi seuraamaan mukana yllättävän hyvin. Opettajan työskentelytapaan kuului käyttää melko paljon ryhmätöitä ja yhteistoiminnallista oppimista. Kevätlukukaudella 1996 opettaja vaihtui ja äiti toivoi saavansa tietää uuden opettajan kokemuksista enemmän. Äiti kertoi toiveistaan:

“Ett nyt on niinkun vähän hutera tunne ittellä. Mun mielestä johtuu ihan siitä ett ei olla -- päästy puhumaan. Enkä oo mitään vaikka opettaja asuu naapurissa nii en oo sinne menny kyselemään ... On se jotain, se sanoo että hänen mielestään Henrin koulu menee ihan jees, mutta se on ollu tällee yleisellä tasolla niinku sitä puhetta, että jotenki olis kivaa saada kiinni siitä että mitkä ne opettajan tunteukset niinku todella on.”
(Henrin äidin haastattelu 24. 2. 1996).

Avustaja oli palkattu aluksi vain puoleksi vuodeksi. Suusanallisesti sopimalla hän sai olla koulussa lukuvuoden loppuun. Ensimmäisen luokan kevätpuolella koko työryhmä käytti paljon energiaa miettiessään, miten avustaja saataisiin varmistettua pidemmäksi aikaa. Laajennetun työryhmän (mukana myös sosiaalitoimen edustaja, kuntoutusohjaaja ja Timo Saloviita) voimin laadittiin koulutussuunnitelma, jossa avustaja esitettiin palkattavaksi kolmeksi seuraavaksi lukuvuodeksi. Esitys hyväksyttiin ja näin Henrille varmistui avustaja neljänteen luokkaan saakka.

Avustaja oli alusta lähtien pyrkinyt työskentelemään vähän etäämpänä. Hän ei istunut enää Henrin vierellä, kuten aivan alussa. Avustajan istuessa vieressä Henri ei kiinnittänyt huomiota opettajaan, vaan hän vaati ohjeet avustajalta. Tämän vuoksi avustaja siirtyi sivummalle. Avustajalla oli luo- kassa oma työpöytä, jonka ääressä hän voi seuratessaan oppilaita tehdä samalla muutakin. Hän avusti tarvittaessa myös muita oppilaita. Joskus avustaja oli myös opettajan sijaisena.

3. 3. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Äidin odotukset Henrin sijoituksen suhteen olivat lähinnä sosiaalistumiseen liittyviä. Hän ei niin- kään alussa odottanut Henrin menestyvän kouluaineissa, vaan toiveet esim. lukemaan oppimisesta heräsivät vasta myöhemmin. Äiti kuvaili odotuksiaan:

“Jollain tavalla niinkun tyydyin sitte siihen, että no koulussa opettajat ne siellä sitten näkee, että mitä Henri kenties oppii.- Mut ei tosiaan ett mitään salaisia haaveita,-- ett sitt ne vasta oikeestaan nous mulla niinku myöhemmin, että voi että kun se oppis luke- maan, että sen myöhemmän elämän kannalta, mikä hyöty siitä olis. Mutt ne ei tullu heti sillan alussa.” (Henrin äidin haastattelu 24. 2. 1996).

Äiti olikin iloinen ja yllätynyt Henrin koulumenestyksestä. Äiti kertoi Henrin oppineen ottamaan vastuuta läksyistään, mikä helpotti äitiä paljon. Lisäksi Henri teki enemmän kotitöitä esim. auttoi pikkusiskoaan, teki lumitöitä. Henri oli oppinut ensimmäisten puolentoistavuoden aikana lukemaan ja kirjoittamaan ymmärrettävästi, vaikkakin kirjaimia vielä puuttui. Erityisesti Henrillä oli vaikeuk- sia luetun ymmärtämisessä. Ainoastaan matematiikan opetusta oli eriytetty ja Henri ei keväällä 1996 pystynyt työskentelemään lukualuetta 0 - 20 laajemmin. Matematiikan oppimisvaikeuksien ja kolmannella luokalla tulevien uusien oppiaineiden vuoksi työryhmä päätti tehdä Henrille kirjallisen hopsin.

Äidillä ei ollut sijoituksen alussa minkäänlaisia epäilyksiä, vaan hän kertoi: *“Se oli niinku, että sitte kun sen pään sai auki nii mä oisin varmaan vaikka Honoluluun lähteny.”* Äidin mielestä Henri meni mielellään kouluun ja kertoi koulun tapahtumista äidin kysellessä häneltä. Henrin mieliaineiksi äiti nimesi lukemisen, uskonnon ja käsityöt. Äiti uskoi Henrin saavan yleisopetuksessa sellaiset pe- rustaidot, että niistä on hyötyä Henrille myös tulevaisuudessa.

Alussa äiti kertoi pelänneensä muiden opettajien suhtautumista, mutta myöhemmin äidin epäilyt olivat väistyneet opettajien ottaessa aktiivisesti kontaktia häneen. Äiti kertoi opettajien suhtautumi- sesta:

“Oli se omalta puolelta pikkasen sellasta arastelua, tai vähän niinku miettimistä, että mitähän -- nää muut opettajat ja tota, mut kun se on ollu hitsin kivaa sieltä ett ne muut opettajat on tullu, kun ne on nähny mut niin ne on tullu mulle kertomaan esimerkiksi kokemuksiaan Henristä, olkoon ne sitten hyviä tai huonoja niinku se oli heittäytyny, joku opettaja oli pelästyny hirveesti kun Henri oli heittäytyny maahan ett oli saanu kohtauksen ett mitä lie sitt ollukki -- Se on ollu oikeestaan myönteistä se palaute.” (Henrin äidin haastattelu 24. 2. 1996).

Äidin mielestä kanssakäyminen myös muiden oppilaiden vanhempien kanssa oli normaalia. Äiti kertoi saaneensa vanhemmilta myönteistä palautetta, vaikkakin hän oli kuullut muiden vanhempien kommentteja vain opettajalta. Äiti kuvaili käsityksiään vanhempien suhtautumisesta Henrin sijoitukseen:

“Se viesti, mitenkä mä oon tulkinu sen, on se että vanhemmista on hirveen hyvä asia, että heidän lastensa luokalla on tällanen erilainen ihminen, ja että ehkä nää lapset oppii hyväksymään erilaisuutta myöhemmin sitte luonnollisena asiana ihan, semmosta se viesti on ollu siellä.” (Henrin äidin haastattelu 24. 2. 1996).

3. 3. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen

Äiti oli hyvin tyytyväinen sijoitukseen ja äiti korosti yhteistyön tärkeyttä sijoituksen onnistumisessa. Erityisesti hänen mielipiteisiinsä oli vaikuttanut kokemukset ensimmäisestä epäonnistuneesta sijoituksesta. Äiti kuvaili ajatuksiaan: *“Mutt siinä sen näki, ett jos ei sitä yhteistyötä oo nii -- se on sitten kerrasta poikki, ett siin ei enää mitään sitten neuvotellakaa enää. Kyllä se sillä tavalla oli rajuu kokemus.”* Erityisesti äiti korosti harjaantumisloukanopettajan roolin tärkeyttä.

Äidin käsityksen mukaan sijoituksesta ei ole ollut mitään haittaa Henrille, eikä myöskään muille oppilaille. Äiti uskoi päinvastoin sijoituksesta olevan hyötyä erityisesti muille vammaisille lapsille ja heidän vanhemmilleen. Äidin mielestä vammaisen lapsi tulisi aina ensisijaisesti sijoittaa yleisopetukseen ja antaa hänelle siellä tarvittavat tukitoimet. Vaikeasti kehitysvammaisten lasten sijoitukseen äiti suhtautui epäröivästi.

3. 4 Tapaus Juha: muiden mukaan vaan

3. 4. 1 Taustatiedot

Juha on vuonna 1987 syntynyt poika, jolla todettiin Downin syndrooma heti syntymän jälkeen. Juhan perheeseen kuului hoitoalalla työskentelevän äidin ja rakennusalalla työskentelevän isän lisäksi kolme poikaa ja yksi tytär. Kaksi vanhinta lasta eivät asuneet enää kotona. Juha oli lapsista toiseksi nuorin. Perhe asui keskisuomalaisen maalaiskunnan keskustaajamassa omakotitalossa. Kouluun Juhallalla oli matkaa muutama kilometri.

Juhan ollessa pieni koko perheelle oli vuoden ajan opetettu viittomia, mitkä olivat olleet heillä aktiivisessa käytössä siihen asti, kunnes Juha viisivuotiaana oppi puhumaan. Juha oli ollut hoidossa päiväkodissa ja hän oli saanut siellä myös esikouluopetusta. Juha oli käynyt 5 - 7 -vuotiaana vuoden verran musiikkikoulua. Päiväkodin esiopetuksen lisäksi Juha oli saanut esiopetusta erityiskoulussa kahtena päivänä viikossa kahden vuoden ajan. Lisäksi Juha oli saanut puheopetusta viisivuotiaasta saakka.

Juha kävi ensimmäistä luokkaa koulussa, jossa oli oppilaita noin 250 ja kutakin luokka-astetta yleensä kaksi rinnakkaisluokkaa. Ensimmäisiä luokkia oli kuitenkin kolme. Juhan luokalla oli oppilaita yhteensä 18, yhdeksän poikaa ja yhdeksän tyttöä. Opettajan mukaan luokka oli suhtautunut Juhaan hyvin alusta alkaen. Juhan opettaja oli 32-vuotias nainen, joka oli valmistunut luokanopettajaksi vuonna 1989. Hän oli keväällä 1996 kuudetta vuottaan kyseisen koulun opettajana. Opettaja ei ollut ennen ollut tekemisissä kehitysvammaisten kanssa, mutta hän oli tutustunut erityisoppilaisiin omassa gradussaan sekä muutaman kurssin avulla. Lisäksi hän oli toiminut aikaisemmin vapaaehtoisryhmässä MS-potilaan ystävänä. Juhaa opetti myös erityisopettaja, joka oli Juhan koulun vieressä toimivan erityiskoulun opettaja. Tämä erityisopettaja oli opettanut Juhaa jo esikoulun aikana.

3. 4. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Ajatus Juhan sijoittamisesta tavalliselle luokalle lähti vanhemmilta. Heillä oli tällainen näkemys jo Juhan ollessa päiväkodissa. Mikäli Juha olisi aloittanut koulunsa erityiskoulussa, hän olisi ollut yksin ensimmäisellä luokalla ja seuraavat oppilaat olisivat olleet jo viidennellä luokalla. Vanhemmat

halusivat lapsensa ikäistensä joukkoon. Lisäksi Juhan äiti arvosti sitä mallia ja sosiaalista opetusta, jota tavallisen luokan oppilaat tarjoavat hänen lapselleen. Äiti pelkäsikin, että Juha olisi saanut huonoja käyttäytymismalleja erityisluokassa. Äiti kertoi ajatuksistaan: *“Täällähän tähän erityiskouluun siirtyy semmosia lapsia, jotka ei oikein sopeudu ryhmään, et se ois ollu hirveen huonomallikin Juhalle”*.

Äiti oli ottanut yhteyttä koulun rehtoriin sijoitusta edeltävänä keväänä ja rehtori oli suhtautunut sijoitusajatukseseen myönteisesti. Sijoitusprosessi oli edennyt siten, että rehtori oli kysynyt Juhan tulevalta opettajalta olisiko hän valmis ottamaan luokkaan erityisoppilaan. Opettaja oli asiaa mietittyään valmis ottamaan haasteen vastaan. Opettajan myönteiseen suhtautumiseen vaikutti se, että opettaja tunsi Juhan perheen ennestään. Opettaja ja Juhan äiti olivat olleet samalla Tukiliiton järjestämällä integraatiokurssilla.

3. 4. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Ensimmäistä kouluvuottaan aloittaessaan, pehmeän laskun aikana, koulu oli Juhalle helppoa ja mukavaa. Asioiden vaikeutuessa myöhemmin syksyllä hänellä alkoi olla jumittumisia päivittäin. Jumituksen aikana Juha kieltäytyi yhteistyöstä opettajan ja avustajan kanssa. Hän alkoi myös kiusaamaan toisia esim. tiputtelemalla toisten tavaroita. Äiti kuvaili syksyn tilannetta:

“Oli ensiks jännää ja kivaa ja helppoa sillon pehmeän laskun aikana. Ja sitten syksyllä oli niitä jumituksia aika ronskisti päivittäin että muutakin tämmöstä häiriköintiä, mihin piti sitten ihan napakasti puuttua. -- Kai se oli semmosta sopeutumista sitten siihen kouluun.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Tällaisissa tilanteissa opettaja saattoi mennä Juhan luokse avustajan huolehtiessa muusta luokasta. Joulun jälkeen tilanne oli helpottunut huomattavasti. Opettaja arveli tähän olleen osasyynä sen, että silloin Juhalle annettiin mielekkäämpiä tehtäviä akateemisissa aineissa. Juhalla oli kevätlukukaudella normaalien oppikirjojen lisäksi käytössään häntä varten suunnitellut tehtävävihkot äidinkielessä ja matematiikassa.

Ennen ensimmäiselle luokalle menoaan Juha osasi lukea pieniä sanoja ja hän hallitsi numerot kuuteen asti. Hän oli edistynyt sekä lukemisessa ja kirjoittamisessa että laskemisessa ensimmäisenä kouluvuotena huomattavasti. Ensimmäisen lukuvuoden kevätlukukauden alussa hän osasi lukea ja kirjoittaa jonkin verran pieniä sanoja. Äiti kertoi Juhan onnistuneen esim. sanelussa yllättävän hy-

vin. Lukusarja 1 - 20 oli Juhalle tuttu ja keväeseen menessä tavoitteena oli hallita yhteen- ja vähennyslasku lukualueella 1 - 10. Äidin mukaan Juha piti koulussa kuvaamataidosta, liikunnasta, musiikista ja askartelusta tai yleensäkin kaikista käytännön aineista. Äidinkieli ja matematiikka tuntuivat hänestä hieman vaikeilta. Äiti kertoi Juhan menevän kouluun hyvin mielellään.

Juha oli mukana kaikilla tunneilla ja pääasiassa hän teki koulussa samaa kuin muutkin. Hän sai kuitenkin myös mukautettua opetusta lähinnä äidinkielessä ja matematiikassa. Häntä varten oli tehty oppimateriaalia, jota muutkin saattoivat käyttää. Juhaa varten luokkaan oli palkattu avustaja, joka istui tunnilla hänen vieressä. Avustaja auttoi tarvittaessa myös muita. Avustaja oli vaihtunut vuoden vaihteessa. Äiti toivoi uuden avustajan erityisesti huolehtivan Juhan kotiinlähdestä:

“Syksyllä kävi joskus niin, että tuota lähtikö se [avustaja] sitten jonnekin sinne muihin hommiin ja sinä [Juha] jäit sinne eteiseen kieriskelemään ja leikkimään, ja sitten minä ootin jos kuinka kauan tuolla pihalla, että sinä [Juha] tulet sieltä koulusta. -- Mää toivoin sitten nyt tammikuussa, että avustaja kattois, että Juha pukkee päälle ja lähtee koulusta silloin kun koulu loppuu. -- Ja tätä ei oo ollu yhtää tänä vuonna ja nyt en tiä sitten, että kattoo se [avustaja] aina,-- vai paatko sinä [Juha] ite ja lähet sieltä tulemaan.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Syksyllä Juhan aloittaessa erityisopettaja oli opettanut Juhaa luokassa. Myöhemmin Juha kävi erityisopettajan opetuksessa erityiskoulun puolella kaksi tuntia viikossa. Äiti kertoi Juhan suhtautumisesta erityisopettajaan:

“Et koko syksyn hän ei tykänny tästä tämän [erityisopettajan] tunneista, et sitä ei oikein ymmärrä mikä siellä oli taustalla, kun Juha aina sano, et miks se tulee sinne, että mulle tulee heti maha kippeeks kun se tulee sinne luokkaan. Ja tuota niin sittenhän se pitkään tehtiinkin silleen syksystä, että erityisopettaja opetti omassa luokassa. -- Nyt sitten joulun jälkeen mä oon päättäny, että Juha käy siellä erityiskoulun puolella ja hän ei oo nyt ennää puhunutkaan siitä mittään.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Alkusyksystä Juhan äiti oli ollut paljon luokassa ja hän oli myös pitänyt luokalle tunnin Juhasta ja hänen erilaisuudestaan. Äiti kuvaili erilaisuutta käsittelevällä teemaviikolla pitämäänsä tuntia:

“Minä sitten kysyin opettajalta, että onko hän toisille oppilaille kertonu Juhasta mitään, niin ei hän ollu kertonu, niin minä sitten pyysin itteni sinne luokkaan. Ja mä kerroin Juhasta ihan pienestä asti, ja millä lailla Juhan kehitys nyt on ollu erilaista kun muitten niijen lapsien. Ja ne oli aivan ihania, ne kyseli ihan hyviä juttuja -- Mää koin sen sillee niin, et minusta oli reilua kaikille, että kaikki tietää minkä takia Juha nyt tällee erilailla toimii, eikä taho aina saaha puheesta selvää. -- Mää luotan siihen, että kun lapsille kerrotaan se totuus, että mistä tässä on kysymys, niin se ossaa sen asettaa omissa päässänsä oikeaan arvoon.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Koulun ja kodin välisen tiedonkulun helpottamiseksi oli ollut käytössä myös reissuvihko. Opettajan ja vanhempien, varsinkin äidin, välinen yhteistyö oli ollut hyvinkin tiivistä ja antoisaa.

Perheen osallistuminen Juhan koulunkäyntiin oli ollut koko sijoitusprosessin aikana innostunutta. Vanhemmat olivat olleet mukana opetuksen suunnittelussa, mutta olivat kuitenkin jättäneet päävastuun opettajalle. Juhan äiti oli ollut kevääseen asti mukana matematiikan ja äidinkielen tunneilla. Äiti koki tullessa riittävästi kuulluksi Juhan opetusta koskevissa asioissa. Opettaja ja äiti olivat soitelleet paljon ja perhe oli myös vierailut opettajan kotona.

Ensimmäisen luokan syyslukukaudella Juhaa koskevia palavereita pidettiin kerran kuukaudessa, kevätlukukaudella harvemmin. Näissä tapauksissa olivat mukana Juha itse, vanhemmat, opettaja, avustaja, erityisopettaja sekä lisäksi joskus rehtori, päiväkotihenkilöstöä ja puheterapeutti. Timo Saloviita oli tehnyt yhden konsultaatiokäynnin. Koulupsykologi oli ollut opettajan aloitteesta seuraamassa luokassa yhden tunnin, mutta ei ollut ollut muuten mukana yhteistyössä.

Opettaja suhtautui sijoitukseen myönteisesti ja oli valmis panostamaan sen onnistumiseksi. Syksyllä ongelmien tultua esiin opettaja myönsi pohtineensa, että mikä olisi Juhalle paras paikka. Keväällä 1996 hän kuitenkin piti luokkasijoitusta onnistuneena. Rehtorin asennetta opettaja kuvasi neutraaliksi. Juhan aloittaessa koulunkäyntinsä toiset opettajat olivat suhtautuneet Juhan sijoitukseen tavalliselle luokalle melko varauksellisesti, mutta ajan myötä heidän asenteensa oli jonkin verran muuttunut. Juhan äidin kokemukset muiden opettajien suhtautumisesta olivat sen sijaan myönteiset. Äiti kertoi myös erityiskoulun opettajien suhtautuvan sijoitukseen myönteisesti, vaikkakin jokainen oppilas oli heille tärkeä virkojen ja koulun pysyvyyden kannalta.

3. 4. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Vanhemmat olivat toivoneet Juhan lähinnä sopeutuvan ja sosiaalistuvan luokkaan. Äiti olikin yllätynyt Juhan edistymisestä akateemisissa aineissa. Äiti kertoi kokemuksistaan:

“Mulla oli semmonen toive, että Juha sais omana ihtenäsä olla siellä toisten joukossa nämä rajoitukset huomioon ottaen. Että ihan ollaan yllätetty oltu tästä, että on jo oppinu lukemaan -- ja musta hirveän hyvin mennä silleen.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Ennen sijoitusta äiti luotti sijoituksen onnistumiseen, koska koulu oli lähtenyt asiaan mukaan.

Vanhempien toiveiden mukaisesti Juha oli sopeutunut ja sosiaalistunut luokkaan ihan mukavasti. Vanhemmat oppilaat olivat kuitenkin kiusanneet Juhaa koulussa jonkin verran. Hänellä oli lähinnä teetetty erilaisia asioita. Kiusauksen kohteeksi jouduttuaan Juha oli saattanut mennä omaan mielikuvitusmaailmaan, jossa asiat tapahtuivat jollekin muulle kuin hänelle. Juhan opettaja oli käynyt puhumassa asiasta ylempien luokkien oppilaille. Kerran Juha oli jätetty jälki-istuntoon, koska hän oli heitellyt lumipalloja ja rikkonut toisten tekemiä linnoja. Äidin mielestä Juhalla pitääkin olla samat säännöt kuin muilla.

Juhalla oli luokassaan ystäviä sekä tunneilla että välitunneilla ja jotkut heistä olivat käyneet hänen luonaan kylässä. Hän oli saanut ystäviä myös muilta luokilta sekä perheen naapureista. Juhalla oli yhteinen harrastus, seurakunnan kerho, luokkakavereiden kanssa. Hän harrasti myös pianonsoittoa kansalaisopistossa sekä kävi kuukausittain perheensä kanssa uimassa. Äiti kertoi Juhan ystävyys-suhteista:

“Kotona on käyny koulukavereita ja sitten Juhalle on tullu ystäviä muistakin luokista. Kun ystävänpäiväkortteja kirjoitettiin niin Juha ties siellä nimiä, kelle hän halus laittaa ystäville muihinkin luokkiin kuin omaan luokkaan. -- Koko luokka [oma] Juhan ystäviä, kelle se halus laittaa kortin. -- Tässä on [naapurissa] lapsia ja on toisella ekaluokallakin tossa yks naapurin poika, ihan iteksee käy näissä kylissä.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Opettajan mielestä Juha kuului kiinteästi luokkayhteisöön ja hänet oli otettu myönteisesti vastaan alusta alkaen. Toiset olivat mielellään leikeissä Juhan parina, mikäli ei tarvinnut kilpailla missään. Joissakin asioissa Juha oli luokkatovereitaan hitaampi ja lapset halusivat menestyä leikeissä.

3. 4. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetusijoitukseen

Juhan vanhemmat olivat tilanteeseen erittäin tyytyväisiä. Äiti piti Juhaa onnellisena ja tyytyväisenä lapsena. Äiti katsoi tavallisella luokalla olon vaikuttaneen Juhaan myönteisesti sekä koulutaitojen että sosiaalisen kehityksen suhteen. Äiti kertoi sijoituksen hyödyistä:

“Musta Juha on kokonaisuutena kasvanu semmoseks isommaks ja ossaa olla yksin kotona.-- Kumpikin [koulumenestys ja sosiaaliset taidot] on pitemmällä nyt, kun että ois siellä toisessa vaihtoehossa [erityiskoulussa]. Koska erityiskoulussa edetään hirveän hitaasti. -- Mut että saanu laajemman opetuksen tässä ja kuullu, ja sitten jää taas tähän omiin kykyihin se, minkä sieltä omaksuu. --[Juhan kannalta suurin hyöty] sosiaa-

linen kasvaminen, että mitä nyt saa tästä kaveripiiriltä.” (Juhan äidin haastattelu 16. 2. 1996).

Äiti uskoi sijoituksen vaikuttavan Juhan tulevaisuuteen siten, että Juha pysyy kiinni yhteiskunnassa.

Äiti kannatti vammaisten lasten sijoittamista yleisopetukseen ja suositteli erityisesti pienten lasten sijoittamista. Äidin mielestä sijoituksen onnistuminen edellyttää kuitenkin avustajan apua sekä yksilöllistä opetusta. Äidin mielestä erityiskoulu ei välttämättä olisi kuitenkaan huono vaihtoehto, jos siellä vaan olisi sopiva ryhmä.

3. 5 Tapaus Toni: kylällä kiusattaisiin

3. 5. 1 Taustatiedot

Toni on vuonna 1987 syntynyt MBD-lapsi. MBD todettiin neuvolan viisivuotistarkastuksessa. Tonilla oli laaja-alainen kehitysviivästymä, joka ilmeni erityisesti dyspraksiana ja änkytyksenä. Toni oli muutenkin moniongelmainen. Hän tahri, kasteli ja hänellä oli ollut myös vaikeita keskittymisvaikeuksia ja motorisia ongelmia. Änkytys on ollut ajoittain pahempaa, johtuen esimerkiksi vaikeuksista kotona. Änkytyksen pahentuessa myös tahriminen lisääntyi. Toni vaikutti villiltä ja hieman raisultakin pojalta, joka ei aina muistanut noudattaa sääntöjä.

Tonin perheeseen kuului kolme lasta, joista Toni oli vanhin. Nuorempi veli kävi keväällä 1996 esikoulua Tonin kanssa samassa luokassa. Veljellä oli myös ongelmia kehityksessään ja olikin todennäköistä, että hän aloittaisi koulunkäyntinsä mukautettuna. Nuorin lapsista oli neljävuotias tyttö. Isä ja äiti olivat kumpikin työttöminä. Isä oli koulutukseltaan kirvesmies ja äiti keittäjä.

Toni asui maalaiskaupungissa eteläisessä Oulun läänissä. Tonin koulu oli pieni sivukylän koulu, jossa oli 41 oppilasta. Koulu oli mukana akvaarioprojektissa, joka oli valtakunnallinen opetuksen eheyttämiskokeilu. Koulussa kokeiltiin myös luokattomuutta. Oppilaita kannustettiin hankkimaan tietoa itsenäisesti ja opettelemaan opittavista asioista kokonaisuuksia sirpaletietojen sijaan. Jokaisella oppilaalla oli mahdollisuus edetä omien taitojensa mukaan haluamassaan tahdissa. Toni oli yhdysluokassa, jossa hän kävi ensimmäistä luokkaa. Luokassa oli myös esikoululaisia ja kakkosluokkalaisia. Kaikenkaikkiaan oppilaita oli 14.

Opettajia oli kolme sekä lisäksi kiertävä erityisopettaja ja englannin opettaja. Tonin opettajana työskenteli 55-vuotias naisopettaja, joka oli perehtynyt erityiskasvatukseen abrobaturin verran. Hänellä oli myös kokemusta sijoituksista, sillä hänellä oli ollut jo aiemmin vammaisia lapsia luokassaan.

3. 5. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Tonin koulusijoitusta miettiessä vanhemmat halusivat Tonin käyvän koulua omalla kylällä, eikä keskustassa sijaitsevassa erityiskoulussa. He ottivatkin yhteyttä opettajiin ja opettajat suhtautuivat asiaan heti myönteisesti. Vanhemmat halusivat Tonin pienelle kyläkoululle, koska he pelkäsivät kiusaamista. Isä kertoi perusteluistaan: *“En mä tiää. Se siinä kai kaikkein eniten hirvitti laittaa isolle kylälle, ne kiusais sitä sitten..”*.

Vanhemmat kertoivat kuitenkin kohdanneen vastustusta yliopistollisessa keskussairaalassa, jossa he olivat kertoneet toiveistaan psykologille ja puheterapeutille. Erityisesti he kertoivat saaneensa tukea ja kannustusta lapsen isovanhemmilta.

3. 5.3 Opetuksen käytännön toteutus

Toni sai edetä oppiaineissa haluamassaan tahdissa. Hänelle ei oltu asetettu suurempia odotuksia. Aluksi tarkoituksena oli vain seurata tilanteen kehittymistä. Ensimmäisen lukuvuoden päättyessä päätettiin kuitenkin mukauttaa ihan laillisestikin Tonin opetus matematiikassa ja äidinkielessä. Vanhemmat kertoivat Tonin osaavan hieman lukea sanatasolla. Vanhemmat auttoivat Tonia läksyjen teossa ja isä kertoi Tonin tarvitsevan hoputusta. Luokassa oli Tonin apuna myös koulunkäyntiavustaja, joka oli työllistetty kuudeksi kuukaudeksi. Avustaja auttoi tarvittaessa myös muita oppilaita ja opettajaa.

Toni sai erityistä tukea toimintaterapeutilta, joka kävi koululla kahdesti viikossa tukemassa Tonin oppimista ja opetusta. Samoin erityisopettaja tuki Tonia tarvittaessa vaikka viikoittain. Erityisopettaja työskenteli useimmiten opettajan kanssa luokassa samanaikaisesti. Koko perhe oli käynyt muutamana kerran perheneuvolassa psykologin luona keskustelemassa omista asioistaan ja niiden parantamisesta.

Tonille oli tehty henkilökohtainen opetussuunnitelma. Sitä kokoonnuttiin tekemään vähintään kaksi kertaa lukuvuodessa. Alussa asetettiin tavoitteet ja lukuvuoden lopussa arvioitiin tavoitteiden toteutumista. Palavereissa olivat paikalla vanhemmat, opettaja, erityisopettaja, toimintaterapeutti sekä terveydenhoitaja. Erikoista oli se, että avustaja ei ollut mukana ollenkaan. Syy tähän oli se, että yhteistyö opettajan ja avustajan välillä ei ollut sujunut odotetulla tavalla. Avustaja oli todennutkin, että hän ei sovellu tähän työhön, koska hän ei saa itsenäisesti päättää työstään. Vanhemmat eivät puolestaan olleet olleet avustajan kanssa minkäänlaisessa tekemisessä. He kertoivat suhteestaan avustajaan: *“Mää en oo kyllä ainakaan ollu erikoisesti sen [avustajan] kanssa missään tekemisissä... Niin, kun me ei oo oltu siihen yhteyssä... Ohimennen nähny.”*

Vanhemmat osallistuivat sijoituksen seurantaan olemalla mukana vuoden aikana neljässä palaverissa. Opettaja saattoi kuitenkin soitella kotiin viikoittain. Jonkin verran yhteydenpitoa hoidettiin myös kirjoittamalla kuulumisia reissuvihkoon. Isä kertoi vanhempien luottavan opettajien ja muiden ammattilaisten ammattitaitoon opetuksen suunnittelussa ja toteutuksessa. Isä kuvaili vanhempien roolia: *“Sitä on luottanu kuitenkin enempi niihin alan ammattilaisiin, että ei sitä ite siellä paljon ossaa... Sitä aina tiiä, mikä se on se paras vaihtoehto siinä opetuksessa ja muussa.”*

Tonilla ei ollut varsinaista sydänystävää koulussa, mutta ei hän yksinäinenkään ole. Toni osallistui aina leikkeihin ja ilmeisesti hänet otettiin mukaan ihan mielellään. Lapset olivat kuitenkin huomanneet, että Toni oli muita kömpelömpi ja siitä hänelle saatettiin joskus huomauttaa. Toni ei kuitenkaan ollut millään tavalla osoittanut huomaavan tai välittävän siitä. Vapaa-aikana Tonilla ei ollut vuorovaikutusta luokkakavereihin, koska etäisyydet olivat niin pitkät.

3. 5. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Vanhemmat eivät olleet asettaneet mitään erityisiä odotuksia sijoituksen suhteen. Vanhemmat uskoivat, että heidän sijoitusperusteluidensa mukaisesti Tonia ei kiusattaisi pienemmällä koululla. Ilmeisesti kiusaamista ei ollut esiintynytkään. He uskoivat myös luokattoman opetuksen olleen eduksi Tonille.

Vaikkakaan vanhemmat eivät olleet asettaneet mitään erityisiä toiveita sijoitukselle, niin he olivat kuitenkin melko tyytyväisiä Tonin koulumenetykseen. Vanhempien mielestä Tonin koulumenestys oli ollut tyydyttävää. Isä kuvaili koulumenestystä: *“On kai siinä toivomisen varraakin, mutta ihan kohtalaisesti, että ei nyt ihan huonosti...”*

3. 5. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen

Vanhemmilla ei ollut paljon sanottavaa sijoituksesta. He vakuuttivat kuitenkin olevansa tyytyväisiä sijoitukseen ainakin tässä vaiheessa. He olivat ymmärtäneet myös sen, että jossakin vaiheessa Toni saatettaisiin siirtää erityiskouluun. Vanhemmat kertoivat Tonin menevän mielellään kouluun, vaikkakaan hän ei kovin paljon puhunut koulusta vanhemmilleen. Vanhemmat eivät uskoneet sijoituksesta olevan mitään erityistä hyötyä eikä haittaa Tonille tai perheelle. Myöskään Tonin tulevaisuuteen sijoitus ei heidän mielestään vaikuttaisi millään tavoin. Isä kertoi sijoituksen vaikutuksista Tonin tulevaisuuteen: *“En mä tiä, ihan samat mahdollisuuet vaikka se ois erityisluokalla käyny...”*

Vanhemmat uskoivat kuitenkin Tonin sijoituskokemuksista olevan hyötyä yleensä vammaisten lasten vanhemmille ja opettajille. Avustajasta he uskoivat olevan hyötyä myös muille oppilaille. Vanhemmat suhtautuivat myönteisesti myös muiden vammaisten lasten yleisopetussijoituksiin ainakin lievemmin vammaisten lasten kohdalla.

Koulu ja sen opettajat olivat myös tyytyväisiä sijoitukseen. Tähän vaikutti opettajien aiemmat kokemukset vammaisten lasten yleisopetussijoituksista. Koulun johtajaopettaja totesikin, että huolimatta ainakin kerran kuukaudessa tapahtuvasta kakkapylllyn pesemisestä kaikki on sujunut ihan hyvin ja nauraakin oli saanut useasti.

3. 6 Tapaus Reetta: oikeustaistelun jälkeen

3. 6. 1 Taustatiedot

Reetta on vuonna 1987 syntynyt tyttö, jolla on Downin syndrooma. Oireyhtymä todettiin heti syntymän jälkeen. Reetan perheeseen kuului äiti, 12-vuotias sisko ja 14- ja 17-vuotiaat veljet. Perhe asui omakotitalossa koulun välittömässä läheisyydessä eteläsuomalaisessa maaseutukunnassa. Äiti oli osa-aikatyössä henkilökohtaisena avustajana. Reetta oli ollut kolmevuotiaaksi asti kotona äidin hoidossa, jonka jälkeen hän oli ollut perhepäivähoidossa.

Reetan koulussa oli kaksi opettajaa ja 39 oppilasta. Koululla kävi kiertävä erityisopettaja ja englanninopettaja. Koulussa oli kaksi yhdysluokkaa: 1. - 2. luokat ja 3. - 6. luokat. Reetta oli keväällä 1996 ensimmäisellä luokalla viiden muun oppilaan kanssa, toisella luokalla yhdysluokassa oli yhdeksän oppilasta. Luokassa oli siis yhteensä 14 oppilasta.

3. 6. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Reetan koulu sijoitus sai alkunsa opettajan aloitteesta, hänen kysellessä äidiltä Reetan koulun aloittamisesta. Opettaja oli siinä yhteydessä maininnut, että Reetalla oli oikeus käydä koulu omassa koulussa yleisopetusryhmässä. Äiti kertoi tarttuneensa opettajan sanoihin: "*Oikeus käydä koulu yleisopetuksessa*", sillä äiti oli aina halunnut Reetalle normaalia elämää. Opettaja oli luvannut selvittää asiaa. Erityiskoulu, jonne Reetan olisi pitänyt mennä suorittamaan oppivelvollisuutta, sijaitsi noin 25 kilometrin päässä Reetan kotoa.

Yleisopetussijoituksen edistämiseksi Reetta tarvitsi koulupsykologin lausunnon. Koulupsykologi haastatteli äitiä ja Reettaa yhdessä ja erikseen useita kertoja. Haastattelujen perusteella koulupsykologi antoi myönteisen lausunnon Reetan sijoittamiseksi vuodeksi tavallisen päiväkodin esiopetusryhmään. Myös sivistys- ja vapaa-ajan lautakunta suostuivat järjestelyihin. Ensimmäisen esikouluvuoden aikana kiertävä erityisopettaja antoi Reetalle lisäopetusta yhden tunnin kerran viikossa.

Seuraavaksi lukuvuodeksi (1994 - 1995) äiti haki Reetalle paikkaa toiseksi esikouluvuodeksi päiväkotiin ja samalla koulupaikkaa seuraavaksi vuodeksi yleisopetusryhmään. Lausunnot koulupsykologilta, lastentarhanopettajalta ja erityisopettajalta olivat kielteisiä ja niiden perusteella lautakunta teki

myös kielteisen päätöksen koulun aloittamisesta yleisopetuksessa. Äiti teki asiasta valituksen lääninhallitukselle, joka hylkäsi valituksen. Äiti kertoi päätöksistä:

" Kaikki katso sitten, ettei Reetta tuu pärjäämään normaalissa koulussa ... ja et erityiskoulu on ainut ... oikea paikka. Lautakunta teki kielteisen päätöksen ... ja mä sitten valitin lääninhallitukselle. Lääninhallitus hylkäs mun valituksen. Ja kun mä sitten kysyin lääninhallituksesta, että mihinkä he perusti tätä päätöstä. Niin ne sano, että kaikki nämä asiantuntijalausunnot oli niin kattavia ... eikä heillä ollu syytä epäillä ... etteikö ne pitäis ... olis todenperäisiä." (Reetan äidin haastattelu 29. 1. 1996).

Lääninhallituksesta neuvottiin kuitenkin hakemaan yleisopetuspaikkaa uudestaan seuraavana vuonna ja liittämään hakemukseen tulevan opettajan lausunto asiasta. Lääninhallituksesta annettiin ymmärtää, että opettajan lausunto olisi tärkeä.

Lukuvuonna 1994 - 1995 äiti ei laittanut Reettaa erityiskouluun, vaan antoi hänelle yksityisopetusta kotona. Äiti kuvaili päätöstään:

" Mä tiesin, et jos mä niinku laitan nyt lapsen sen päätöksen mukaan sinne erityiskouluun niin, sieltä mä en häntä pois saa. Ja niin mä lähdin siitä liikkeelle, että mä en häntä sinne laita. Mutta koska muuta mahollista vaihtoehtoo ei ollu kuin erityiskoulu, niin siinä oli neuvot vähissä, mutta aikasemmilta vuosilta tiesin, että lapsella on oppivelvollisuus, mutta ei koulupakkoa. Ja yhtäkkiä mulla nousi ajatus, että mähän voin lasta opettaa itse ... Ja tavallaan välttää tämän erityiskouluun laittamisen sillä perusteella." (Reetan äidin haastattelu 29. 1. 1996).

Äiti ilmoitti päätöksestään kunnan sivistys ja vapaa-ajan lautakunnalle ja anoi samalla oppimateriaaleja sekä korvausta menetetyistä työajasta. Lautakunta kieltäytyi antamasta korvausta ja materiaalia yksityisopetusta varten. Äiti koki Reetan olevan kuitenkin oikeutettu samaan oppimateriaalia. Äiti valittikin asiasta kunnanhallitukselle ja kunnanhallitus hyväksyi sen ja velvoitti kunnan toimittamaan oppimateriaalia. Reetan äiti sai oppikirjat kuitenkin vasta joulukuussa. Päätös yksityisopetukselle annettavasta valvonnasta annettiin myöskin vasta tammikuussa ja valvojaksi oli määrätty kiertävä erityisopettaja. Äiti kertoikin syksyn menneen taistellessa ja odottaessa ja vasta keväällä päästiin itse opetukseen.

Reetan ollessa kahdeksan vuotias, äiti haki koulupaikkaa jälleen yleisopetukseen. Tällöin hakemuksessa oli tulevien opettajien ja PsT Timo Saloviidan yleisopetukseen sijoittamista puoltavat lausunnot. Lisäksi äidin aloitteesta pidettiin vanhempainyhdistyksen toimesta koululla tiedotus- ja keskustelutilaisuus Reetan koulun aloittamisesta tulevan koulun oppilaiden vanhemmille. Tilaisuudessa oli puhumassa kaksi toisen kunnan opettajaa, joiden oma vammaisen lapsi oli sijoitettu yleisopetukseen. Tilaisuudessa oli paikalla myös kunnan koulutoimenjohtaja ja vanhempainyhdistyksen puheenjohtaja. Kokouksessa puhui myös äiti, jonka lapsi oli erityiskoulussa. Tilaisuudessa suoritettiin

myös suljettu lippuäänestys Reetan sijoittamisesta yleisopetukseen. Äänestyksen tulos oli myönteinen ja se vaikutti lautakunnassa tehtävään päätökseen, vaikkakin koulutoimenjohtaja vastusti sijoitusta. Lopulta siis Reetta päätettiin virallisestikin sijoittaa yleisopetukseen.

3. 6. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Reetan äiti oli hakemuksessaan anonut lapselleen koulunkäyntiavustajaa, joka saatiinkin luokkaan. Myös kiertävän erityisopettajan tukea oli käytetty, hän antoi Reetalle opetusta yhden tunnin kerran viikossa ja osallistui henkilökohtaisen opetussuunnitelman tekemiseen noin kerran kuussa. Hopsityöryhmään kuuluivat lisäksi äiti, kouluavustaja, opettaja sekä koulun johtaja. Koulun johtaja toimi kokouksissa puheenjohtajana ja kirjasi asiat myös ylös. Äidin vaatimuksesta Reetta kävi kerran viikossa puheterapeutilla. Äidin mielestä Reetan puhe ei ollut vielä riittävän selkeää, vaikkakin puheterapeutti olikin sitä mieltä, että Reetta ei tarvitsisi enää puheterapiaa.

Opetustilanteissa opettaja neuvotteli avustajan kanssa siitä, miten Reetan kanssa menetellään. Muutoin Reetta sai samaa opetusta kuin muutkin luokan oppilaat. Hän osallistui esim. kuvaamataidon tehtävien tekemiseen muiden rinnalla. Eriyttämistä tarvittiin ainoastaan matematiikassa ja äidinkielenä, jolloin Reetta työskenteli avustajan ohjauksessa omia tehtäviään. Reetan äidin toivomuksesta matematiikan opetusta ei kuitenkaan mukautettu. Reetalle oli hankittu harjaantumisopetuksessa käytettäviä matematiikan ja äidinkielen tehtäväkirjoja. Äiti pohdiskeli avustajan olevan ehkä liiankin paljon Reetan apuna. Äiti kuvaili ajatuksiaan:

" Reetan kannalta ois hirveen hyvä, että tää avustaja avustas, opastas toisiakin tarvittaessa ... Mutta näyttää, että käytännössä on menny sillä lailla, että hän pelkästään avustaa Reettaa. Ja kuitenkin nähtävästi ainaki pyrkii jonkun verran olemaan syrjässä -- Tosin tarviis aina palautetta ... sillä tavalla, että aina muistais pysyä syrjässä, että kouluavustajan rooli tässä tapauksessa on niinku se, että tehdä itensä tarpeettomaksi." (Reetan äidin haastattelu 29. 1. 1996).

Opettaja suhtautui Reettaan kuten muihinkin oppilaisiin, vaikkakin alussa häntä pelotti vammaisen lapsen tulo luokkaan ilman erityiskoulutusta. Äiti piti kodin ja opettajan välistä yhteistyötä riittävänä. Äiti oli saanut vaikuttaa opetuksen suunnitteluun ja hänen mielestään opettaja otti vinkkejä vastaan mielellään ja oli muutenkin ennakkoluuloton. Opettaja oli välillä toivonut saavansa ohjausta joltakin asiantuntijalta. Äidin mielestä asiantuntijoiden neuvot voivat viedä opetusta jopa väärään suuntaan. Äiti kertoi ajatuksistaan:

"Tosin opettaja välillä niinku sanoo, että tarttis asiantuntijoita ... tai koulutusta tähän, mutta selvästi on nähny, että silloin kun he ottavat Reetan normaalina niin se on paras. Et, jos siitä lähetään niinku kattomaan mitä erikoista tarttis ja mitä erikoista tarviis tietää, niin päinvastoin se on niinku viemässä väärään suuntaan -- Eli ei oo niinku liikaa tietoo. Montakertaa niinku tuntuu, että erityisopettajilla on niinku ongelmaa nähdä tää normaalius..." (Reetan äidin haastattelu 29. 1. 1996).

Äidin kokemuksiin oli vaikuttanut se, että erityisopettaja oli ensin asennoitunut sijoitukseen kielteisesti. Sijoituksen edetessä erityisopettajan asenne oli kuitenkin muuttunut myönteiseksi.

Muut luokan oppilaat olivat ottaneet Reetan hyvin vastaan. Reetta sai osallistua tasavertaisesti leikkeihin välitunnilla ja kiusaamista ei ollut esiintynyt. Ajoittain Reetalla oli keskittymisvaikeuksia oppitunneilla, hän puhui ja kyseli paljon, mutta se ei kuitenkaan häirinnyt opetusta. Pukeutumisessa ja välitunnilta sisälle tulemisessa Reetta oli muita hitaampi, mutta hän suoriutui niistä avustajan ohjauksessa. Koulukavereiden lisäksi Reetan isosiskon ystävät olivat myös Reetan kavereita ja hän kävi heidän luonaan.

Syksyllä 1996 Reetan kanssa jatkoi sama avustaja oppisopimuskoulutuksen puitteissa. Myös kiertävä erityisopettaja kävi kerran viikossa koululla antaen Reetalle opetusta tunnin kerrallaan. Reettaa ei jätetty eikä siirretty luokalleen, vaan hän kertasi ensimmäisen luokan mukana alusta alkaen äidinkielen ja matematiikan asiat.

3. 6. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Äidillä ei ollut odotuksia sijoituksen suhteen, mutta hän oli kuitenkin uskonut Reetan oppivan yleisopetuksessa paremmin kuin erityiskoulussa. Äidin mielestä yleisopetuksessa negatiiviset mallit jäisivät pois ja oppimismotivaatio olisi korkeampi. Äiti kertoi ajatuksistaan:

"Mull ei niinku sillai ollu -- saavutus odotuksia. -- Minusta se ei ollu niinkää tärkeä vaan se, että normaalissa ympäristössä ja toisten oppilaitten -- kaikessa mitä hän niinku näkee ympärillään ja toisten kautta oppii." (Reetan äidin haastattelu 29. 1. 1996).

Äiti olikin yllättynyt, että Reetta oli oppinut ensimmäisen syksyn aikana tunnistamaan ja merkitsemään kirjaimet. Myös kahden tavun yhdelmät hän ymmärsi. Reetta osasi laskea vaihtelevasti kymmeneen, mutta yhteen- ja vähennyslaskut eivät olleet vielä auenneet kevätlukukauteen 1996 mennessä hänelle.

3. 6. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen

Äiti oli tyytyväinen Reetan yleisopetussijoitukseen ja Reetta kävi äidin mielestä mielellään koulua. Äiti kuvailikin Reettaa koulufaniksi. Erityisesti Reetta tykkäsi äidin mielestä liikunnasta ja musiikista. Äidin mielestä Reetta hyötyi sijoituksesta saamalla olla normaalissa ympäristössä tasavertaisena jäsenenä. Hän uskoi tämän sijoituksen luovan pohjan myös tulevaisuudelle. Äidin mielestä myös muut oppilaat ovat hyötäneet Reetan yleisopetussijoituksesta oppimalla kohtaamaan ja hyväksymään erilaisuutta. Äidin mielestä Reetan luokassaolo oli vapauttanut myös muita oppilaita esim. epäonnistumisen pelosta. Äiti uskoi opettajan myös hyötäneen yleisopetussijoituksesta saamalla esim. uusia vinkkejä opetukseen. Äiti kertoi hyödyistä:

"Opettajan kannalta mä oon niinku aivan selvästi nähny, että hän on niinku uudella tavalla innostunut työstänsä. Hän on niinku saanu tämmöstä ... niinku piristysruiskeen tähän opettamiseen ... Että, kun hänkin on vuoskausia tehny tätä työtä ja joka vuos tulee aina uusia oppilaita, jolloin täytyy aloittaa A:sta ja -- opettaa sitä tavallista ja se on joka vuos sitä samaa, niin jotenki tuntuu, että se on hänelle ollu oikein piristävää, että on tullu niinku uusia haasteita. Ja että on huomannu, että niitä mitä nyt Reetan kohalla on joutunu niinku paneutumaan. Että millä tavalla Reetta niinku oppis parhaiten ja mikä ois niinku hyvä. Hän on huomannu, että se on ollu hyvä toistenki lasten kohalla." (Reetan äidin haastattelu 29. 1. 1996).

Äiti suhtautui myönteisesti kaikkien vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen. Hänen mielestään jokaisella lapsella oli oikeus olla omassa koulussaan ja saada sinne tarvittavat tukitoimet.

3. 7 Tapaus Jukka: käytännön sanelemaa

3. 7. 1 Taustatiedot

Jukka on vuonna 1987 syntynyt poika, jolla on Downin syndrooma. Oireyhtymä todettiin syntymän jälkeen tehdyissä tarkemmissa tutkimuksissa. Puolitoistavuotiaana Jukalle oli tehty sydänleikkaus. Jukka liikkui ja selviytyi hyvin, ja selviytyisi jopa paremminkin jos häneltä vaadittaisiin ja edellytettäisiin sitä. Kotona Jukkaa oli hemmoteltu ja pidetty sosiaalisilta taidoiltaan heikompana kuin hän

todellisuudessa oli. Hienomotorisilta taidoiltaan Jukka oli aika kömpelö ja siinä tarvittiin vielä harjoitusta

Jukan perheeseen kuuluivat äiti, isä ja kaksi vanhempaa sisarusta, jotka eivät enää asuneet kotona. Jukan äiti oli perushoitaja ja isä maatalousyrittäjä. Perhe asui maatalossa 70 kilometrin päässä pohjoissuomalaisen kunnan keskustaajamasta.

Jukan koulu oli kolmeopettajainen ja oppilaita oli keväällä 1996 56. 1 - 2-, 3 - 4- ja 5 - 6- luokkien oppilaat muodostivat kolme perusopetusryhmää. Jukka aloitti esiopetuksen 6-vuotiaana koulun 1 - 2 yhdysluokassa. Ensimmäisenä esikouluvuotena Jukka kävi koulussa kolmena päivänä viikossa ja oli kaksi päivää päiväkodissa. Myös toisen esikouluvuoden syyslukukauden hän oli koulussa vain kolmena päivänä viikossa, mutta kevätlukukaudella päiviä lisättiin yhdellä. Koululla kävi lisäksi kiertävä erityisopettaja ja englanninopettaja. Koulussa oli myös ollut Jukan esikouluvuosista saakka koulunkäyntiavustajan toimi. Keväällä 1996 kouluun palkattiin myös kouluavustaja, joka oli käytettävissä kaikissa opetusryhmissä tarpeen vaatiessa. Koulun oppilaat tulivat kouluun lähikyliltä, joista etäisimmät sijaitsivat 30 kilometrin etäisyydellä. Suurin osa oppilaista kulkikin matkat taksilla tai linja-autolla. Jukalle koulumatkaa kertyi noin 60 kilometriä päivässä.

3. 7. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Aloite Jukan yleisopetussijoituksesta lähti harjaantumiskoulun opettajalta ja rehtorilta. Vanhempien mielestä päätökseen vaikutti myös se, että koulutoimenjohtajan mielestä Jukan koulukuljetus harjaantumiskouluun olisi tullut liian kalliiksi matkan ollessa 70 kilometriä. Äiti kertoi sijoituksen alkuvaiheista:

"Meillä oli ensin kutsu tuonne harjaantumiskoululle, sieltä se lähti, siellä käytiin keskustelua opettajan ja rehtorin kanssa -- Ensin oli niinku se sijoituspaikka olis harjaantumiskoulussa, mutta sitten siellä kuitenkin tuli tämmönenkin asia esille, että miksei hän voisi olla täällä -- koulussa ja se jäi niinku kytämään sinne tämä ajatus ja sitten tuota kesäaikana harjaantumisloukan opettaja oli yhteydessä mulle kotiin ja kyseli tätä Jukan kouluunmenoa. Ja siinä nyt oli semmosta vähän, ettei ... meilläkin oli vähän epätietoisuus melkolailta siihen syksyyn saakka kumpaan kouluun hän sitten menee. --koulutoimenjohtajan kanta oli jyrkkä, että näin pitkää koulumatkaa [harjaantumisloukkaan] ei lapselle järjesty. Se on liian kallista, hän heti alkuun sano, että kyllä tämä täytyy muuten järjestää. -- Raha oli ensimmäinen ... se on niin kallista. Sitä sitten ruvettiin pohtimaan, että kyllä se on niin hirvittävä matka kul-

kea ... Niin siinä ruvettiin sitten kouluavustajaa sitten touhuamaan ja hyvin se sitten onnistui, että Jukka tänne saatiin." (Jukan äidin haastattelu 28. 2. 1996).

Vanhemmat olivat myös jo aiemmin pohtineet, että onnistuisiko Jukan koulunkäynti tavallisessa luokassa. Vanhemmat pitivät tärkeänä myöskin terveiden lasten antamaa mallia. Äidillä oli taustalla myös oma myönteinen kokemus hänen luokallaan olleesta kehitysvammaisesta työstä. Vanhempien asenteisiin vaikutti myös äidin vierailu harjaantumisloukassa. Äiti kuvaili kokemuksiaan harjaantumisloukasta:

"Jotenkin minä olin niin järkyttynyt, kun minä näin ... menin sinne koululle, että minusta tuntuu, että ei niinku Jukan paikka olisi siellä, -- vertaillahan sitä ei saisi, mutta tuota, kun Jukka on mielestäni tuommonen hyvätasonen, että motorisesti liikkuu aika hyvin ja ymmärtää aika hyvin asiat, niin minä ajattelin, että jos siinä tapahtuu taantumista." (Jukan äidin haastattelu 28. 2. 1996).

3. 7. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Jukan opetukset vastasivat opettaja ja avustaja. Äidin epäilysten mukaan avustajalle oli siirtynyt liikaakin vastuuta opetuksesta. Tavoitteena oli, että Jukkaa ei poistettaisi luokasta hankalissa tilanteissa, vaan tilanteet pyrittäisiin ratkaisemaan ensisijaisesti luokassa. Keväällä 1996 yhteisessä hops-palaverissa sovittiin, että Jukka kävisi avustajan kanssa kerran kuukaudessa harjaantumiskoulussa harjoittelemassa erityisesti tietokoneen käyttöä oppimisvälineenä. Lisäksi harjaantumisloukanopettaja kävi kerran kuukaudessa Jukan omassa koulussa.

Jukka viihtyi yksin eikä ottanut kovin paljon kontaktia muihin oppilaisiin. Jukka viihtyi paremmin aikuisten seurassa ja halusi muutenkin huomiota aikuisilta. Äiti kertoi Jukan puhuvan enemmän joistakin koulukavereistaan, mutta epäili Jukan olevan paljon yksin koulussa. Luokkakaverit eivät olleet käyneet Jukan kotona, eikä Jukka myöskään heidän luonaan. Äidin mielestä muut oppilaat oppivat Jukalta kuitenkin erilaisuuden kohtaamista ja hyväksymistä.

Opetuksen suunnitteluun vanhemmat osallistuivat olemalla mukana yhteisissä palavereissa. He kokivat itsensä kuitenkin aika tietämättömiksi opetukseen liittyvissä asioissa. Äiti kertoi vanhempien osallistumisesta:

"Ei kai me osata tämmöiseen, niinku opetukseen, nämä yhteiset palaverit on, ja siellä on pohdittu näitä asioita, ja tehty suunnitelmaa. Kyllä tämä on niinku koulun ja opettajan asiaa. Kaks kertaa on kokoonnuttu aina lukukaudessa, ja tehty sitä opetussuun-

nitelmaa yhteistuumin. Eihän me isän kanssa sillai osata." (Jukan äidin haastattelu 28. 2. 1996).

3. 7. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Äiti toivoi ennen sijoitusta Jukan oppivan yleisopetuksessa lukemaan, kirjoittamaan, laskemaan sekä tuntemaan rahan ja hoitamaan käytännön asioita. Äiti kertoi yllättyneensä erityisesti Jukan edistymisestä lukemisessa. Myös kirjoittamisessa ja laskemisessa Jukka oli edistynyt ja keskittymiskyky oli parantunut. Äidin mielestä Jukka meni mielellään kouluun ja hänen lempiaineitaan olivat lukeminen ja musiikki.

Aluksi äidillä ei ollut epäilyjä sijoituksen suhteen, mutta sijoituksen edetessä äiti oli alkanut pohtimaan avustajan ja opettajan työnjakoa. Äiti nimittäin kertoi avustajan pääasiassa huolehtivan Jukan opetuksesta. Äiti olikin pyytänyt harjaantumisloukanopettajaa käymään luokassa useammin. Äiti kuvaili huolestuneisuuttaan:

"Oon niinku ajatellu tätä opettajan ja lapsen suhdetta, että jos opettaja kokee sen raskeana, että hän ei niinku kykene opettamaan ... niin että jos se on kokonaan kouluavustajan opettamana, niin oppiiko se kaikkea, mitä olisi mahdollisuuksia. -- Minun mielestäni Jukan avustajan tehtävä olisi auttaa niissä tehtävissä, mitä opettaja antaa, ei toimia opettajana. Pelkään vähän, oon monesti ajatellu, että jos rupean vaatimaan muutosta, saattaa hankaloittaa vaan." (Jukan äidin haastattelu 28. 2. 1996).

3. 7. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen

Vanhemmat olivat pääosin tyytyväisiä sijoitukseen, vaikkakin opettajan pitäisi heidän mielestään opettaa Jukkaa enemmän. Äidin mielestä sijoituksen suurin hyöty oli se, että Jukka sai olla tavallisten lasten kanssa saaden heiltä käyttäytymiselleen mallia. Myös lyhyempi koulumatka oli sijoituksen hyötynä. Haitaksi äiti koki epävarmuuden opettajan ja avustajan työnjaosta. Äiti pohti myös sitä, että kuinka paljon erityisopettajalla olisi annettavaa Jukalle. Äiti ei osannut ajatella vielä sijoituksen vaikutuksia Jukan tulevaisuuteen.

Äiti suosittelisi vammaisten lasten sijoittamista yleisopetukseen ottaen huomioon lapsen taso, kehitys ja kunto. Hänen mielestään onnistunut sijoitus edellyttäisi kuitenkin erityisopettajan tukea ja erityisopetuksen menetelmiä, pienempiä ryhmiä sekä opettajan aikaa.

3. 8 Tapaus Jaakko: onnistumisesta epäonnistumiseen

3. 8. 1 Taustatiedot

Jaakko on vuonna 1984 syntynyt poika, jolla on Spielmeier-Vogtin oireyhtymä. Oireyhtymä vahvistui vuonna 1990 Jaakon ollessa kuusivuotias. Jaakon oireyhtymään kuului sokeus. Jaakon perheeseen kuuluivat äiti, isä ja yhdeksän vuotias pikkuveli. Äiti työskenteli sosiaalityöntekijänä ja isä rakennusmestarina. Perhe asui omakotitalossa kaupunkimaisessa asutuskeskuksessa Keski-Suomessa.

Jaakko oli käynyt keväällä 1996 ala-astetta melkein viisi vuotta. Ala-asteella oli 430 oppilasta ja luokka-asteita on ensimmäisestä luokasta kuudenteen luokkaan. Jaakon luokalla oli 19 oppilasta, joista 12 oli poikaa ja 7 tyttöä.

Vanhemmat olivat tyytyväisiä saamiinsa palveluihin. Ennen kouluikää perhe oli saanut mm. apua kuljetuksiin, apuvälineitä sekä tukijaksoja että sopeutumisvalmennuskurssin näkövammaisten koulussa. Lisäksi Jaakko oli käynyt puhe- ja fysioterapiassa. Vanhempien tyytyväisyyteen vaikutti äidin asiantuntemus alan palveluista. Hän sekä tiesi saatavilla olevista palveluista että osasi myös hakea niitä.

3. 8. 2 Vanhempien kokemukset sijoitusprosessista

Vanhemmat kertoivat ajatuksen yleisopetussijoituksesta lähteneen alunperin näkövammaisten koululta ja päiväkodista. Vanhemmat olivat kuitenkin olleet mukana sijoitusprosessi alusta asti. Vanhemmat kertoivat sijoituksen alkuvaiheista:

"Se oli oikeestaan vaan aika lailla selvä, että poika menee tohon yleisopetukseen. -- Ennen koulun alkua oli ensimmäisiä palavereja siitä. Se mun mielestä meni ihan sujuvasti ja hyvin.-- Näkövammasten koululta sitä suositeltiin. Ja päiväkodista oli just en-

simmäiset tutustumiskäynnit -- kouluun ... ja sitä suositeltiin." (Jaakon vanhempien haastattelu 16. 3. 1996).

Vanhemmat pitivät Jaakon yleisopetussijoitusta yleisenä näkövammaisten yleisopetussijoituksia suosivana linjana. Vanhempien mukaan näkövammaisten koulu ei olisi sijoitusta mietittäessä kyennyt täyttämään vanhempien odotuksia, sillä spielmeyereitten ryhmä perustettiin vasta myöhemmin.

3. 8. 3 Opetuksen käytännön toteutus

Jaakon opetus tapahtui keväällä 1996 pääasiassa erillisessä tilassa. Tällöin hänen opetuksestaan vastasi avustaja. Jaakon ollessa muiden kanssa samassa opetustilassa hän osallistui opetukseen kuuntelemalla. Keväällä 1996 kaikkea opetusta oli mukautettu ja avustaja huolehti opetuksen toteutamisesta sekä suunnittelusta, vaikkakin päävastuu oli opettajalla.

Syyslukukauden päättyessä 1995 Jaakko kirjoitti innokkaasti tarinoita äidinkielellä. Matematiikassa Jaakko laski sujuvasti erilaisia laskutoimituksia abakusta apuna käyttäen. Opettajan ja avustajan mukaan Jaakko oli erityisesti kiinnostunut historiasta ja siihen liittyvistä töistä.

Ensimmäisten kolmen vuoden aikana Jaakolla oli ystäviä luokassa, mutta Jaakon sairauden edetessä ystävät olivat jääneet. Vanhempien mukaan Jaakolla ei ollut enää juurikaan vuorovaikutusta muiden oppilaiden kanssa, vaan hän oli yksin. Vanhemmat uskoivat Jaakon luokassaolon auttaneen muita oppilaita erilaisuuden kohtaamisessa ja antaneen opettajalle esim. valmiuksia hyödyntää muitakin kuin näköaistia opetuksessa. Opettajalle ja muille oppilaille oli vanhempien mielestä hyötyä myös pienemmästä luokkakoosta.

3. 8. 4 Vanhempien odotukset ja niiden toteutuminen

Aluksi vanhemmat odottivat Jaakon pystyvän etenemään muiden oppilaiden rinnalla. Tämä toteutuikin ensimmäisten kolmen vuoden aikana ja Jaakko oppi toisten rinnalla lukemaan, kirjoittamaan ja laskemaan. Jaakon mieliaineita olivat olleet englanti, musiikki ja kädentaito aineet. Jaakon taantuessa oireyhtymään liittyvällä tavalla toiveet eivät enää toteutuneet. Jaakko ei enää keväällä 1996 mennytkään mielellään kouluun ja vanhemmat olivatkin asennoituneet siihen, että Jaakko siirtyisi näkövammaisten kouluun.

Ennen sijoitusta vanhemmilla ei ollut epäilyksiä sijoituksen suhteen. Jaakon taantuessa vanhemmat uskoivat näkövammaisten koulun pystyvän tarjoamaan Jaakolle yksilöllisempää opetusta ja onnistumisen elämyksiä. Vanhemmat vertasivat yleisopetuksen ja näkövammaisten koulun palveluja:

"Jos näkövammasten kouluun vertaa, niin varmaan noita kädentaitoja olisi enemmän ja -- erikoisopettajia, jotka osais näkövammasia opettaa eri tavalla. Ja luokkakoko hyvin pieni elikkä enemmän aikaa olis pojalle. Ja varmaan sais enemmän onnistumisen elämyksiä. Tuolla normaalikoulussa on taas päinvastoin Huomaa, että hän on erillään, ei pärjää toisten mukana." (Jaakon vanhempien haastattelu 16. 3. 1996).

3. 8. 5 Vanhempien tyytyväisyys lapsensa sijoitukseen sekä yleinen asennoituminen vammaisten lasten yleisopetukseen

Vanhemmat olivat olleet ensimmäiset vuodet tyytyväisiä sijoitukseen ja he olivat kokeneet sijoituksen onnistuneeksi. He uskoivat Jaakon hyötynneen vuorovaikutuksesta tavallisten lasten kanssa. Ke-väällä 1996 tilanne ei enää tyydyttänyt vanhempia Jaakko oli vanhempien mielestä koulussa enää vain olemisen vuoksi. Heidän näkemyksen mukaan yleisopetussijoitus ei antanut Jaakolle enää mitään tulevaisuutta ajatellen.

Vanhemmat suhtautuivat myönteisesti vammaisten oppilaiden yleisopetussijoituksiin. Heidän mielestä onnistuminen edellyttää kuitenkin muiden oppilaiden valmistamista sekä ennakkosuunnittelua ja jatkuvaa tilanteen arvioimista.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni tavoitteena oli selvittää vanhempien kokemuksia vammaisten lasten yleisopetussijoituksista. Tutkimuksessani vanhemmilta kysyttiin vanhempien kokemuksia sijoitusprosessista, yleisopetussijoituspäätöksen herättämiä odotuksia ja niiden toteutumista sekä tyytyväisyyttä sijoitukseen. Lisäksi vanhemmilta tiedusteltiin heidän yleistä suhtautumista vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen.

Tämän tutkimuksen tärkeimmäksi tulokseksi nousi vanhempien tyytyväisyys sijoitukseen. Vanhempien myönteisiin kokemuksiin vaikuttivat heidän odotukset sijoituksesta ja niiden toteutuminen, lapsen suhtautuminen kouluun sekä sijoituksen hyödyllisyys vanhempien näkökulmasta. Sijoituksen tyydyttävyyden lisäksi vanhempien kielteiset kokemukset sijoitusprosessista nousivat merkittäväksi tutkimuksen osaksi, vaikkakin neljässä tapauksessa sijoitusprosessi oli sujunut hyvin. Vanhempien kielteisiin kokemuksiin sijoitusprosessista vaikutti erityisesti viranomaisten asennoituminen. Kronologisen järjestyksen mukaan käsittelen ensin vanhempien kielteisiä kokemuksia sijoitusprosessista ja sen jälkeen tutkimukseni päätulosta, vanhempien tyytyväisyyttä.

Henrin, Katin, Niklaksen ja Reetan vanhempien kokemukset sijoitusprosessista olivat pääasiassa kielteisiä. Kielteisyyteen vaikutti se, että vanhemmat eivät olleet saaneet tukea yleisopetussijoitusajatuksilleen koulu- ja muilta viranomaisilta. Katin ja Niklaksen vanhemmat korkeasti koulutettuina osasivat kuitenkin vaatia sijoitusta yleisopetukseen ja taistella sen puolesta. Niklaksen vanhemmat jopa muuttivat toiseen kuntaan saadakseen lapsensa tavalliseen kouluun. Koulu- ja muiden viranomaisten kielteiseen suhtautumiseen joillakin paikkakunnilla vaikutti ilmeisesti yleinen tietämättömyys muista vaihtoehdoista sijoituksista, kuten yleisopetussijoituksista. Toisaalta myös tarjolla oli erityispalveluja esim. erityiskoulu tai -luokka. Varmaankin osittain haluttiin pitäytyä tutussa ja turvallisessa erityisluokassa vaihtoehdossa, haluamatta nähdäkään muita vaihtoehtoja. Hanlinen ja Halvrosenin (1989), Biklenin ja Searlin (1985) sekä Tarin ym. (1989) tutkimuksissa havaittiin myös, että vanhempien rooli voi muodostua sijoitusprosessissa hyvin merkittäväksi ja jopa stressaavaksi.

Sijoituksen sujuessa hyvin kouluviranomaiset suhtautuivat asiaan alusta saakka myönteisesti tai jopa itse ehdottivat lapsen sijoitusta. Kouluviranomaisten myönteiseen suhtautumiseen vaikuttivat

esim. se, että koulumatka erityiskouluun olisi tullut liian pitkäksi ja kalliiksi sekä se, että koululla ja opettajilla oli jo kokemuksia vammaisten lasten yleisopetussijoituksesta.

Tämän tutkimuksen vanhemmat olivat pääasiassa tyytyväisiä lastensa yleisopetussijoitukseen. Kaikki vanhemmat ilmaisivat olleensa tyytyväisiä sijoitukseen, vaikkakaan kahdet vanhemmat eivät olleet tyytyväisiä keväällä 1996 vallinneeseen tilanteeseen. Vanhempien tyytyväisyyteen vaikutti toiveiden ylittyminen, lapsen tyytyväisyys sekä sijoituksen tuomat hyödyt. Tyytyväisyys ilmeni vanhempien uskona lapsensa tulevaisuuteen sekä myönteisenä asennoitumisena vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen.

Vanhempien tyytyväisyyttä lisäsi se, että toiveet olivat pääasiassa toteutuneet ja osittain esim. akateemisissa aineissa jopa ylittyneet. Vanhempien toiveet olivat olleet lähinnä sosiaalistumiseen liittyviä. Yllättävintä oli vanhempien mielestä edistyminen lukemisessa ja kirjoittamisessa, joihin vanhemmat eivät juurikaan olleet asettaneet toiveita. Vanhempien mielestä edistymistä oli tapahtunut myös yhdellä tai useammalla seuraavista alueista: matemaattisissa taidoissa, omatoimisuudessa läksyjen ja kotitöiden tekemisessä, ruuan hakemisessa, vessassa käymisessä, välitunnille menemisessä ja tulemisessa. Vanhemmat kertoivat luokassa työskentelyn ja sääntöjen noudattamisen myös kehittyneen sijoituksen aikana. Ainoastaan yhdet vanhemmat esittivät epäilleensä sijoitukseen liittyviä asioita. Vanhemmat olivat epäilleet ennen sijoitusta opettajan, oppilaiden sekä muiden opettajien suhtautumista. Vanhempien epäilyt olivat sekä opettajan että muiden oppilaiden suhteen muuttuneet myönteisiksi. Kuitenkin he kertoivat edelleen epäilevänsä, että koulussa on opettajia, jotka eivät suhtaudu sijoitukseen myönteisesti.

Kahdet vanhemmat, vaikkakin olivat aluksi tyytyväisiä sijoitukseen ilmaisivat olevansa tyytymättömiä keväällä 1996 vallinneeseen tilanteeseen. Jukan vanhempien mielestä opettajalla tulisi olla vastuu opetuksesta, eikä avustajalla. Jaakon vanhemmat kertoivat puolestaan jo päätyneen sijoittamaan lapsensa näkövammaisten kouluun, koska Jaakko oli taantunut Spielmeier-Vogtin oireyhtymään kuuluvalla tavalla. Aikaisemmat tutkimukset vanhempien tyytyväisyydestä vammaisten lasten yleisopetussijoitukseen olivat tämän tutkimuksen kanssa samansuuntaisia (Bailey, Winton 1987; Blacher, Turnbull 1982; Miller ym. 1992; Ryndak ym. 1995; Mc Donnel 1987; Vitello 1994).

Vanhempien tyytyväisyyttä lisäsi myös se, että heidän lapsensa oli tyytyväinen ja meni mielellään kouluun. Vanhemmat kertoivat lastensa puhuvan koulusta vanhemmilleen ja heillä oli useampia mieliaineita koulussa. Ainoastaan Jaakon vanhemmat kertoivat, että heidän lapsensa ei puhu koulusta kotona, eikä mene enää mielellään kouluun. Kielteisyyteen vaikutti Jaakon taantuminen oireyhtymäänsä kuuluvalla tavalla.

Vanhempien tyytyväisyyteen vaikutti myös se, että he uskoivat sijoituksesta olleen enemmän hyötyä kuin haittaa. Kaikki vanhemmat mainitsivat sijoituksesta olleen jotakin hyötyä. Vanhempien mielestä heidän lapselleen oli hyödyllistä olla vuorovaikutuksessa normaalien lasten kanssa. Muita lasta hyödyttäviä asioita olivat itsenäisyyden ja omatoimisuuden lisääntyminen, lapsen tyytyväisyys, menestyminen akateemisissa aineissa, laajan ja monipuolisen sivistyspohjan sekä tiedonhankintataitojen saaminen, koulumatkan lyheneminen. Vanhemmat uskoivat sijoituksesta olevan myös hyötyä sekä muille oppilaille, opettajille että koko koululle. Vanhempien mielestä muut oppilaat oppivat erityisesti kohtaamaan ja hyväksymään erilaisuutta. Muita vanhempien mainitsemia hyötytekijöitä olivat oppimisilmapiirin vapautuminen, kouluavustajan käyttäminen myös muiden oppilaiden ohjauksessa. Vanhempien mielestä sijoituksesta hyötyi myös opettaja ja koko koulu saamalla kokemusta vammaisten lasten opettamisesta, uudenlaisia työtapoja sekä avoimuutta. Yhdet vanhemmat uskoivat sijoituksen hyödyttävän myös perhettä. Esimerkiksi lapsen ollessa tyytyväisempi, itsenäisempi ja sosiaalisempi perheen ei tarvinnut panostaa niin paljon lapseen.

Ne vanhemmat, jotka eivät olleet keväällä 1996 vallinneeseen tilanteeseen tyytyväisiä kokivat sijoituksessa olevan myös kielteistä. Jukan vanhemmat pitivät kielteisenä sitä, että opettajalla ei ole vastuuta opetuksesta. Jaakon vanhemmat puolestaan kokivat, että Jaakko ei saa enää yleisopetuksessa myönteisiä kokemuksia, eikä pysty etenemään toisten rinnalla. Lisäksi kielteisenä pitivät Niklaksen vanhemmat sitä, että heidän lapsellaan ei asu koulukavereita naapurissa.

Vanhempien nimeämät hyötytekijät esim. vuorovaikutus tavallisiin lapsiin, olivat samansuuntaisia, kuin Blacher, Turnbull (1982); Turnbull, Winton (1983); Miller ym. (1992); Hanline, Halvrosen (1989); Ryndak ym. (1995), olivat aikaisemmissa tutkimuksissa löytäneet. Tässä tutkimuksessa haittatekijöitä koettiin olevan kuitenkin vähemmän, erityisesti vanhemmat eivät epäilleet yhtä usein opetuksen tehokkuutta, kuin esim. Baileyn ja Wintonin (1987) tutkimukset osoittivat. Tässä tutkimuksessa suurin osa lapsista oli ollut sijoitettuna yleisopetukseen vasta vähän aikaa, joten heille ei ehkä ollut tullut vielä esille esim. murrosiän tai vaikeampien aineiden tuomia ongelmia.

Tämän tutkimuksen perusteella hyödyllistä olisi tutkia näiden samojen lasten vanhempien kokemuksia useamman sijoitusvuoden jälkeen. Ovatko vanhemmat edelleen yhtä tyytyväisiä tilanteeseen ja mitkä tekijät ovat vaikuttaneet siihen? Mielenkiintoista olisi myös löytää sellaisia vanhempia, jotka eivät ole saaneet lapsiaan yleisopetukseen toiveistaan huolimatta.

LÄHTEET

- Alasuutari, R. 1994. Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Bailey, D. B. Jr. & Winton, P. J. 1987. Stability and Change in Parent s Exceptions about Mainstreaming. *Topics in Early Childhood Special Education* 7 (1), 73 - 88.
- Biklen, D. 1985. Getting started. Teoksessa D. Biklen & R. Bogdan & D. L. Ferguson & S. J. Taylor. *Achieving the Complete School. Strategies for Effective Mainstreaming*. New York: Teachers College Press.
- Biklen, D. & Bogdan, R. & Ferguson, D. L. & Searl, Jr. S. J. & Taylor, S. J. 1985. *Achieving the Complete School Strategies for Effective Mainstreaming*. New York: Teachers College Press.
- Biklen, D. & Searl, Jr. S. J. 1985. Parents. Teoksessa D. Biklen & R. Bogdan & D. L. Ferguson & S. J. Searl, Jr. & S. J. Taylor. *Achieving the Complete School. Strategies for Effective Mainstreaming*. New York: Teachers College Press.
- Blacher, J. & Turnbull, A. P. 1982. Teacher and Parent Perspectives on Selected Social Aspects of Preschool Mainstreaming. *The Exceptional Child* 29 (3), 191 - 199.
- Bogdan , R. & Biklen, S. 1992. *Qualitative research for education*. Boston: Allyn & Bacon.
- Epps, S. & Myers, C. L. 1989. Priority Domains for Instruction, Satisfaction with School Teaching, and Postschool Living and Employment: An Analysis of Perceptions of Parents of Students with Severe and Profound Disabilities. *Education and Training Mental Retardation* 24, 157 - 167.
- Hanline, M. F. & Halvrosen, A. 1989. Parent Perceptions of the Integration Transition Process: Overcoming Artificial Barriers. *Exceptional Children* 55 (6), 487 - 492.
- Mc Donnell, J. 1987. The Integration of Student s with Severe Handicaps into Regular Puplic Schools: An Analysis of Parent s Perceptions of Potential Outcomes. *Education and Training in Mental Retardation* 22 (2), 98 - 111.
- Miller, L. J. & Strain, P. S. & Boyd, K. & Hunsicker, S. & Mc Kinley, J. & Wu, A. 1992. Parental Attitudes Toward Integration. *Topics in Early Childhood Special Education* 12 (2), 230 - 246.
- Ryndak, D. L. & Downing, J. E. & Jacqueline, L. R. & Morrison, A. P. 1995. Parent s Perceptions After Inclusion of Their Children With Moderate or Severe Disabilities. *Journal of the Association for Persons with Severe Handicaps* 20 (2), 147 - 157.
- Strauss, A. & Corbin, J. 1990. *Basics of Qualitative Research*. Newbury Park: SAGE.

- Suoranta, J. & Eskola, J. 1992. Kvalitatiivisten aineistojen analyysitapoja luokittelemassa - eli noin 8 tapaa aineiston erittelyyn. *Kasvatus* 23 (3), 276 - 280.
- Tari, A. & Hancock, S. & Brophy, K. 1989. Factors to be considered in integrated programs for young children: A review. *Early Child Development and Care* 53, 37 - 46.
- Turnbull, A. P. & Winton, P. 1983. A Comparison of Specialized and Mainstreamed Pre-schools from the Perspectives of Parents of Handicapped Children. *Journal of Pediatric Psychology* 8, 57 - 71.
- Varto, J. 1992. *Laadullisen tutkimuksen metodologia*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Vitello, S. J. 1994. Special education integration: The Arezzo Approach. *International Journal of Disability, Development and Education* 41 (1), 61 - 70.